

*Міністерство освіти і науки
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя*

Кафедра «Економіки та фінансів»

*Методичні рекомендації
для проведення практичних занять з навчальної
дисципліни
«Економічна теорія»*

*для студентів освітнього рівня бакалавр для усіх форм навчання
за спеціальностями:*

- 051 – Економіка;
- 071 – Облік і оподаткування;
- 072 – Фінанси, банківська справа та страхування;
- 073 – Менеджмент;
- 074 – Публічне управління та адміністрування;
- 075 – Маркетинг
- 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність;
- 241 – Готельно-ресторанна справа

Тернопіль – 2017 р.

Методичні рекомендації для проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Економічна теорія» для студентів освітнього рівня бакалавр для усіх форм навчання за спеціальностями: 051 – Економіка; 071 – Облік і оподаткування; 072 – Фінанси, банківська справа та страхування; 073 – Менеджмент; 074 – Публічне управління та адміністрування; 075 – Маркетинг; 076 – Підприємництво, торгівля та біржова справа; 241 – Готельно-ресторанна справа / Укладач: к.е.н., доц. Артеменко Л. Б. – Тернопіль: ТНТУ, 2017. – 54 с.

Рецензенти: д. е. н., доц. Н.Ю. Мариненко, к. е. н., доц. С.Є. Хрупович

Методичні рекомендації розглянуті на засіданні кафедри економіки та фінансів, протокол №7 від «22» листопада 2017 р.

*Методичні рекомендації схвалені та рекомендовані до друку на засіданні методичної комісії факультету економіки і менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Протокол № від «
» 2017 р.*

Мета практичних занять з дисципліни « Економічна теорія»

Дисципліна «Економічна теорія» носить теоретико - прикладний характер. У теоретичному аспекті вона дозволяє студентам оволодіти знаннями щодо основних принципів та закономірностей економічного життя країни, у прикладному – набути базових положень методики аналізу мікроекономічних та макроекономічних процесів.

З метою підвищення ефективності засвоєння знань з дисципліни «Економічна теорія» та отримання навичок орієнтуватися у великому масиві постійно зростаючої наукової інформації важливе місце відводиться практичним заняттям студентів. Крім того, однією із головних цілей професійної підготовки бакалавра є формування вміння самостійно опрацьовувати джерела інформації, новітні наукові розробки. Саме тому, практичні заняття повинні стати важливою формою навчальної роботи студентів.

Семінарські заняття з «Економічної теорії» проводяться для студентів усіх форм навчання. Зміст практичних занять визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача та забезпечуються системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення: підручники, навчальні та методичні посібники, конспекти лекцій викладача, матеріали дистанційного навчання.

Мета практичних занять з дисципліни « Економічна теорія»

Завдання практичних занять – засвоєння, закріплення і систематизація відповідних теоретичних знань, а також їх застосування на практиці. *Мета* – поточна перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремих навчальних елементів модуля, які винесені на семінари, набуття та закріплення навичок застосування економічного інструментарію для аналізу основних закономірностей функціонування економіки.

Форми роботи студентів на практичних заняттях:

- заслуховування матеріалів, підготовлених за планом заняття;
- дискусійне обговорення незрозумілих і важливих злободенних проблем;
- заслуховування фіксованих виступів;
- розв'язання тестів і визначення економічних показників розвитку економіки;
- підготовка, написання та презентація рефератів на запропоновані теми;
- розв'язання економічних задач згідно з тематикою заняття;
- обговорення економічних проблем сьогодення;
- проведення тестування, контрольних, модульних робіт.

При підготовці до семінарських занять потрібно передусім прочитати конспект лекцій з відповідного змістового модуля, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу.

Структура посібника відповідає основним елементам навчально-методичного комплексу дисципліни та містить: перелік та питання тем практичних занять дисципліни, тематику рефератів, завдання для індивідуальної роботи студентів, тестовий тренінг, задачі, бібліографію.

1. Написання рефератів.
2. Проблемні питання.
3. Тестові завдання та задачі.

Реферат – одна із форм самостійної та індивідуальної роботи студентів. Метою його написання є оволодіння студентом навичками пов'язувати теорію з практикою, користуватись науковою літературою, статистичними даними, а також вміння доступно розкривати проблематичні питання. Він має бути поданий у вигляді доповіді на певну тему на основі критичного аналізу літературних та інших джерел. В процесі роботи над написанням реферату студент використовує бібліографію, тобто алфавітний, систематичний, предметний каталоги, навчально-допоміжну і довідкову літературу (енциклопедії, словники, монографічну літературу, дані Інтернету). Значну увагу слід приділити глибокому теоретичному висвітленню як теми в цілому, так і окремих її аспектів, правильно пов'язуючи з практикою, конкретним цифровим матеріалом. Крім того, студент викладає своє бачення можливостей вирішення проблем України з позиції окремих напрямків висвітлення сучасної економічної думки. Слід дотримуватись послідовності, логічності викладення матеріалу, уникати повторень, протиріч між окремими положеннями. У кінці реферату наводиться список використаної літератури. Реферат захищається на семінарському занятті або на співбесіді за індивідуальним графіком самостійної роботи студента.

Міркування над *проблемними питаннями* вимагає від студента самостійної оцінки конкретної ситуації, уміння їх аналізувати і розуміти характер економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності, а також глибокого знання вузлових проблем інших тем.

Використання *тестів* у навчальному процесі має на меті з'ясувати ступінь засвоєння матеріалу студентами (знання визначень, формул, зміст процесів), уміння вирішувати стандартні ситуації, а також здатність мислити на основі вивченого розділу дисципліни.

Розв'язування *задач* дають змогу перевірити рівень засвоєння теоретичної складової курсу, розвинути навички виявлення причинно-наслідкових і функціональних взаємозв'язків та практичного застосування набутих знань.

Форми контролю

Контроль успішності студентів здійснюється у формі поточного, модульного та підсумкового контролю.

I. Поточний контроль здійснюється у формі усного опитування на практичних заняттях і має за мету перевірку рівня підготовки студентів. Рівень знань на практичних заняттях оцінюється:

«*відмінно*» – коли студент дає обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді на запитання, демонструє знання навчально-методичної літератури, законодавчих і нормативних актів, наводить узагальнення і робить висновки;

«*добре*» - коли студент знає матеріал, але ним допущені незначні помилки у формулюванні термінів, категорій, але за допомогою викладача студент швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді;

«*задовільно*» - коли відповідь на запитання є малообґрунтованою, студент припускається грубих помилок і тільки за допомогою викладача може виправити допущені помилки;

«*незадовільно*» - коли студент дає неправильні відповіді на запитання, не орієнтується у викладі матеріалу, припускається грубих помилок і не може їх виправити.

II. Модульний контроль проводиться на підставі оцінювання знань студентів після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни у вигляді тестового опитування з метою засвоєння певного матеріалу, вміння вирішувати конкретні ситуативні задачі, самостійно опрацьовувати матеріали, здатності осмислювати зміст даної дисципліни.

III. Семестровий (підсумковий) контроль проводиться у формі *іспиту* – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу з усієї дисципліни та вміння синтезувати отримані знання. Підсумкова оцінка з дисципліни розраховується як сума оцінок за поточний контроль знань, результатів складання змістовних модулів та екзаменаційної відповіді.

Дане видання повинно стати вагомим доробком в процесі аудиторного та самостійного вивчення і опрацювання тем дисципліни «Економічна теорія». Посібник складено таким чином, щоб проконтролювати засвоєння основних питань кожної теми курсу, термінів та понять, підкріплених тестовими завданнями та задачами, тому стане в нагоді для студентів освітнього рівня бакалавр усіх форм навчання при підготовці до здачі іспиту.

№ Теми	Тематичний план практичних занять	К- сть годин
№ 1	Предмет і метод економічної теорії	2
№ 2	Виробництво та його фактори.	2
№ 3	Товарне виробництво – основа ринкового господарства.	3
№ 4	Форми та відносини власності.	1
№ 5	Ринкова організація: зміст та структура.	2
№ 6	Ціна і ринкова рівновага	2
№ 7	Монополія і конкуренція [2
№ 8	Підприємство та підприємництво	4
№ 9	Розподіл доходів	4
№ 10	Маркетинг та менеджмент	2
№ 11	Роль держави в ринковій економіці	-
№ 12	Фінансово - кредитна система	2
№ 13	Відтворення та економічне зростання на макрорівні	2
№ 14	Циклічність розвитку економіки	-
№ 15	Тенденції розвитку світового господарства	2
№ 16	Міжнародна валютно-фінансова система	2
	Всього семінарських занять за семестр:	32

МОДУЛЬ 1

Тема № 1 Предмет і метод економічної теорії.

Нові поняття та категорії:

Предмет економічної теорії, економічні категорії та закони, економічна політика і економічні цілі, макроекономіка, мікроекономіка, мегаекономіка, індукція і дедукція, аналіз і синтез, метод наукової абстракції, гіпотеза, фізіократи, меркантилізм, марксизм, кейнсіанство, монетаризм, маржиналізм, інституціоналізм

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Предмет та функції економічної теорії.
2. Економічні категорії та економічні закони.
3. Методи пізнання економічних явищ та процесів.

Теми рефератів:

1. Економічна теорія як наука: виникнення та етапи розвитку.
2. Цивілізаційний підхід до періодизації суспільного розвитку: сутність, особливості, характеристика.
3. Єдність економічної теорії та економічної політики.
4. Проблеми предмета економічної теорії в працях українських економістів.

Творчі завдання:

1. Пояснити у чому полягає принципова відмінність засобів пізнання природи і економіки. Обґрунтувати висновок, про те, що основним інструментом пізнання в економічній теорії є «абстрактне мислення».
2. Перелічити основні методи пізнання економічної теорії. Виділити загальнонаукові та методи, які притаманні лише вивченню економічної теорії.
3. Скласти хронологічну послідовність виникнення шкіл економічної думки (поставити 1, 2, 3 і т.д.): - марксизм, - монетаризм, - класична політична економія, - школа фізіократів, - меркантилізм.

Тести:

1. Чи можна порушувати економічні закони?

- А) так, але тоді результативність господарської діяльності зменшується;
Б) ні, краще його змінити, як юридичний закон;
В) так, якщо природні умови особливі;
Г) так, якщо історичні умови особливі;
Д) ні, тому що вони об'єктивні.

2. Економічні категорії – це:

- А) логічні поняття, які в узагальненому вигляді відображають сутність окремих економічних явищ;
Б) методи регулювання економічних процесів;

- В) норма господарської поведінки людей;
 Г) економічні інтереси суб'єктів господарської діяльності;
 Д) групи суб'єктів економіки.
3. *Яке з визначень точніше передає сутність предмета економічної теорії?*
 А) наука про суспільство на різних стадіях його розвитку;
 Б) про відносини у суспільстві з приводу раціонального використання обмежених ресурсів для задоволення благ;
 В) про управління підприємствами для досягнення максимального прибутку;
 Г) про вибір ефективної державної політики для вирішення актуальних соціальних проблем;
 Д) про економічні відносини в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ.
4. *Суттєві причинно-наслідкові економічні зв'язки між явищами і процесами економічного життя – це:*
 А) потреби;
 Б) економічні відносини;
 В) економічні закони;
 Г) відносини обміну.
5. *Використання припущень в економічному аналізі:*
 А) змінює внутрішню логіку теорії чи моделі;
 Б) зосереджує увагу і полегшує вирішення проблеми;
 В) робить модель реалістичнішою;
 Г) збільшує кількість питань, які треба включити в модель;
 Д) надає можливості вирішувати проблеми глибше.
6. *Яка функція економічної теорії є базовою для економічних наук:*
 А) практична;
 Б) методологічна;
 В) пізнавальна;
 Г) прогностична.
7. *Макроекономіка вивчає:*
 А) функціонування окремих галузей промисловості;
 Б) особливості формування ринків окремих благ;
 В) закономірності формування рішень домогосподарств і фірм;
 Г) закономірності поведінки економічних суб'єктів у їх суперечності;
 Д) закономірності функціонування економіки як єдиного цілого.
8. *Мікроекономіка вивчає:*
 А) окремі галузі та підприємства;
 Б) економічні процеси на світовому ринку;
 В) закономірності функціонування національної економіки;
 Г) проблеми глобалізації економіки;
 Д) роль держави в економіці.
9. *Економічна категорія – це:*
 А) суб'єктивні оцінки понять;
 Б) спрощенні твердження;
 В) причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами;
 Г) наукові абстракції, які виражають сторони виробничих відносин;
 Д) наукові поняття, які характеризують окремі сторони економічних явищ
10. *Метод наукового дослідження, за якого об'єкт аналізу замінюється ідеальним, називають:*
 А) спостереженням;
 Б) моделюванням;

- В) експериментом;
- Г) аналізом;
- Д) абстрагуванням.

Тема № 2 Виробництво та його фактори

Нові поняття та категорії:

Потреби та інтереси, економічні ресурси, праця, земля, капітал, підприємницький хист, продуктивні сили, виробничі відносини, господарський механізм, закон зростання потреб, крива виробничих можливостей; економічна система: ринкова та традиційна, адміністративно-командна, перехідна, змішана.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Класифікація факторів суспільного виробництва
2. Суспільні потреби, економічні ресурси. Крива виробничих можливостей.
3. Елементи та моделі економічних систем.

Теми рефератів:

1. Ресурсний потенціал України та перспективи його ефективного використання.
2. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.
3. Особливості економік перехідного періоду, проблеми України.
4. Основні засади функціонування сучасних змішаних систем, їх особливості та спільні риси.

Творчі завдання:

1. Погодитися або спростувати твердження: «обмеженість ресурсів і безмежність потреб насправді є неправильним. Ресурси є безмежними, тому що нескінченним є процес відкриття нових джерел ресурсів. Потреби ж, навпаки, обмежені, оскільки існують фізичні межі їхнього задоволення». Відповідь аргументувати ситуаціями з економічного життя, прикладами, статистичним та фактичним матеріалом національної економіки та інших держав.
2. В Україні, за оцінками економістів, у 2005-2011рр. близько 40%% населення проживало за межею бідності. Чи відбувається це внаслідок катастрофічної обмеженості ресурсів? Аргументувати цифровим та статистичним матеріалом.
3. Пояснити зміст економічних інтересів, як одного із спонукального мотиву виробничої діяльності.
4. Побудувати логічний ланцюжок з наступних категорій (поставити 1, 2, і т.д.): - виробництво, - споживання, - потреби, - економічні ресурси, - фактори виробництва, - обмін, - розподіл.
5. Країни світу за рівнем розвитку виробництва відрізняються: високорозвинені та економічно відсталі країни. Чи є суперечність між потребами та обмеженими виробничими ресурсами у країнах, що мають високий рівень виробництва матеріальних благ?

Тести та задачі:

1. Потреби – це:

- А) кількість товарів і послуг, які люди спроможні купити, зважаючи на свої фінансові

можливості;

- Б) бажання робити покупки, незалежно від наявних коштів;
- В) внутрішні мотиви, що спонукають до економічної діяльності;
- Г) відчуття нестачі чогось або незадоволеності, що люди прагнуть перебороти;
- Д) усі життєво необхідні блага для людини.

2. *Що є об'єктивною підставою необхідності вибору в економіці?*

- А) бажання економістів та політиків з формування привабливої моделі економіки;
- Б) перехід до ринкової економіки;
- В) обмеженість ресурсів та безмежність потреб суспільства;
- Г) бажання задовольнити потреби людей в повному обсязі;
- Д) процеси глобалізації.

3. *Будь-яка точка на кривій виробничих можливостей презентує:*

- А) альтернативні комбінації двох товарів, які може виробляти економіка;
- Б) неефективне використання наявних економічних ресурсів;
- В) мінімальний обсяг виробництва одного із двох благ;
- Г) кількісне співвідношення факторів виробництва, яке забезпечує найвищі темпи економічного зростання;
- Д) альтернативні комбінації двох товарів, які уряд країни запланував виробити упродовж року.

4. *Вказати, у якому випадку правильно перераховано виробничі ресурси (фактори виробництва):*

- А) капітал, робоча сила, предмети праці, науково-технічний прогрес;
- Б) капітал, особистий фактор виробництва, земля, фінанси;
- В) капітал, земля, праця, підприємницькі здібності;
- Г) засоби праці, предмети праці, праця, земля;
- Д) засоби виробництва, капітал, робоча сила, підприємницькі здібності.

5. *Економічна система включає такі елементи:*

- А) види та відносини власності на ресурси;
- Б) загальні економічні закони;
- В) менталітет нації;
- Г) продуктивні сили;
- Д) сфери суспільного виробництва;
- Е) галузі та підприємства;
- Є) господарський механізм.

6. *Межа виробничих можливостей суспільства показує:*

- А) повну зайнятість виробничих ресурсів і повний обсяг продукції;
- Б) максимальну кількість споживчих благ і інвестиційних ресурсів, які можуть бути одержані в результаті їх ефективного використання;
- В) що національна економіка, повністю використовуючи свій потенціал не може збільшити у короткостроковому періоді не може збільшити виробництво якогось блага, не зменшивши виробництво іншого;
- Г) максимальну кількість продукції, що її може виробити економіка за даного рівня технологічного розвитку і факторів виробництва;
- Д) усі відповіді правильні.

7. *Яке з наступних визначень найповніше характеризує поняття «змішана економіка»:*

- А) різні форми власності, ринковий механізм і державне регулювання економіки;
- Б) різні форми власності, ринковий механізм ціноутворення;
- В) наявність різних типів соціально-економічного прогресу;
- Г) багатоукладність економіки;
- Д) планова економіка.

8. Які із перелічених понять належать до засобів праці:

- А) верстати;
- Б) машини;
- В) сировина;
- Г) робоча сила;
- Д) споруди;
- Е) резервуари;
- Є) напівфабрикати;
- Ж) транспортні засоби.

9. З перелічених визначень економічної системи правильним є:

- А) система взаємопов'язаних і упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства;
- Б) сукупність відносин між людьми, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ;
- В) історично визначений спосіб виробництва;
- Г) упорядкована система зв'язків між виробниками та споживачами матеріальних та нематеріальних благ;
- Д) сукупність економічних процесів, що функціонують у суспільстві на основі притаманних йому відносин власності.

10. До характерних ознак адміністративно-командної економіки не відносять:

- А) належність державі усіх матеріальних ресурсів;
- Б) високий рівень безробіття;
- В) зрівнювання доходів населення;
- Г) низький рівень забезпечення потреб споживачів;
- Д) плановий характер економіки;
- Е) високі затрати на виробництво продукції;
- Є) створення конкурентного середовища;
- Ж) державна підтримка підприємництва.

11. Який із вказаних законів діє у всіх способах виробництва?

- А) закон зростання потреб;
- Б) загальний закон грошового обігу;
- В) закон вартості;
- Г) закон пропозиції;
- Д) закон порівняльних переваг.

12. Придбавши рукавички у морозний зимовий день, ви задовольнили:

- А) першочергову, колективну, духовну потребу;
- Б) соціальну, матеріальну, невиробничу потребу;
- В) першочергову, особисту, матеріальну потребу;
- Г) соціальну, матеріальну, абсолютну потребу;
- Д) першочергову, особисту, соціальну потребу.

13. Засоби виробництва становлять сукупність:

- А) робочої сили і предметів праці;
- Б) робочої сили та капіталу;
- В) засобів праці та робочої сили;
- Г) засобів праці та предметів праці;
- Д) робочої сили та науки.

_ 1. Таблиця виробничих можливостей певної країни

Види продукції	Виробничі можливості				
	А	В	С	Д	Е
Автомобілі (млн.)	0	2	4	6	8
Балістичні ракети (тис.)	30	27	21	12	0

Спираючись на дані таблиці:

- А) відобразити їх на графіку; визначити, про свідчать точки на кривій;
 Б) пояснити: якщо економіка знаходиться у точці (С), якими будуть витрати на виробництво додаткового мільйона автомобілів?

2. Таблиця споживання продуктів харчування населенням України (на душу нас. за рік, кг)

Назва продуктів харчування	Роки			Відсоток до рівня 1985 року	Відсоток до рівня 1990 року
	1985	1990	2000		
М'ясо і м'ясопродукти	66	68	33		
Молоко і молокопродукти	350	373	198		
Яйця (шт.)	276	272	164		
Риба і рибопродукти	18,5	17,5	8,3		
Цукор	46,5	50	37		
Олія	10,6	11,3	8,3		
Картопля	139	135	131		
Овочі	124	102	101		
Фрукти і ягоди	50	47	29		
Хлібо-прдукти	138	141	124		

Заповнити пусті клітинки таблиці і дати відповіді на питання:

- А) Як змінилося споживання продуктів харчування населенням України у 2000 році порівняно з 1980 роком?
 Б) Як змінилося споживання продуктів харчування у 2000 році порівняно з 1990 роком?
 В) Що можна сказати про рівень задоволення потреб українців у продуктах харчування?
 Г) Які економічні причини могли таким чином вплинути на зміну споживання продуктів харчування населенням України.

Тема № 3 Товарне виробництво – основа ринкового господарства

Нові поняття та категорії:

Натуральне господарство, товарне виробництво, товар, споживча вартість товару, вартість товару; корисність товару, закон вартості, теорія трьох факторів виробництва, теорія спадної граничної корисності; гроші, функції грошей, масштаб цін, кредитні гроші, електронні гроші, вексель,

банкнота, чек, закон грошового обігу, рівняння І. Фішера, інфляція, нуліфікація, девальвація, ревальвація, ревалоризація.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Умови виникнення та типи товарного виробництва. Товар та його властивості.
2. Суть та функції грошей. Кредитні гроші.
3. Суть закону грошового обігу. Рівняння І. Фішера.
4. Інфляція: суть, причини виникнення, форми прояву та соціальні наслідки.
5. Закон вартості та його функції. Економічні теорії вартості.

Теми рефератів:

1. Умови виникнення товарного виробництва та сучасні тенденції його розвитку.
2. Теорії походження та природи грошей.
3. Порівняльний аналіз теорій вартості.
4. Шляхи подолання гіперінфляції в Україні (1992-1994 рр.) та особливості сучасних інфляційних процесів.
5. Антиінфляційна державна політика: світовий досвід та Україна.

Творчі завдання:

1. Назвати переваги та недоліки таких заходів антиінфляційної політики:
 - а) політика доходів (контроль над заробітною платою та цінами);
 - б) монетарна політика (скорочення випуску готівкових грошей).
2. Припустимо, що є дві однакові за розміром і родючістю ділянки землі, на кожній з яких вирощують ту саму сільськогосподарську продукцію. На першій – використовуються добрива, на другій – вирощують екологічно чисту продукцію. Товари продають на ринку. Пояснити, чим будуть відрізнятися економічні блага I та II – ої ділянок: споживчою вартістю, вартістю або це будуть зовсім аналогічні з погляду ринку товари?
3. Побудувати логічну схему з перерахованих нижче понять (поставити 1,2,3 і т.д.): - ринкова економіка; - економічне відокремлення виробників; - товарне виробництво; - вільний обмін ресурсами; - натуральне господарство; - суспільний поділ праці.
4. Ступінь насиченості грошми української економіки (рівень монетизації економіки) майже вдвічі нижчий, ніж у країнах Західної Європи. Пояснити, чим зумовлений такий стан
5. Визначити функції, які виконують гроші у певних ситуаціях: - робітник отримує заробітну плату; - банк прийняв від вкладника певну суму грошей під 20 %% річних; - покупець розрахувався в магазині електронною карткою; - студент отримав стипендію; - ручка в магазині коштує 3 грн.; - пенсіонер купив в супермаркеті хліб та молоко.
6. Чи може вартість вимірятися корисністю речі, тобто чим корисніше річ, тим більше вона коштує? Пояснити.
7. Для людини немає нічого корисніше за воду. Проте, гранична корисність золота та діамантів набагато вища за воду. Як це явище можна пояснити?
8. Встановити відповідність між властивостями товару та їхнім економічним змістом.

1	Вартість	А	Задоволення, яке отримує індивід від споживання економічного блага
2	Корисність	Б	Здатність товару задовольняти певну потребу людини
3	Цінність	В	Кількісне співвідношення, у якому один товар може бути обміняний на інший
4	Мінова вартість	Г	Втілені у товарі витрати факторів виробництва в процесі створення
5	Споживча вартість	Д	Суб'єктивне грошове вираження корисності економічного блага

Тести та задачі:

1. Товарне виробництво виникає за умови:

- А) суспільного характеру праці;
- Б) суспільного поділу праці;
- В) наявності людської праці;
- Г) наявності споживчих благ;
- Д) суттєвих відмінностях у праці.

2. Суть товарного виробництва точніше відображає:

- А) виробництво продуктів для споживання іншими;
- Б) створення найефективніших способів поєднання факторів виробництва;
- В) переробка природної сировини для надання їй властивостей, здатних задовольняти людські потреби;
- Г) економічні зв'язки між виробниками і споживачами опосередковані грошима;
- Д) виробництво продуктів для обміну через купівлю-продаж.

3. Що безпосередньо не впливає на кількість грошей в обігу:

- А) золотовалютний запас національного банку;
- Б) фізичний обсяг товарної маси;
- В) швидкість обігу грошової одиниці;
- Г) зміни в рівні цін на товари
- Д) швидкість обігу грошової одиниці та зміни в рівні цін на товари

4. У міру збільшення кількості одиниць блага, що знаходиться у споживача:

- А) загальна корисність блага знижується, а гранична корисність зростає;
- Б) загальна корисність блага зростає, а гранична корисність знижується;
- В) загальна корисність блага збільшується, а гранична корисність блага не змінюється;
- Г) загальна і гранична корисність блага збільшується;
- Д) загальна корисність блага не змінюється, а гранична корисність росте.

5. Яке з наведених понять з повною заміною грошей у національній економіці?

- А) дефляція;
- Б) ревальвація;
- В) інфляція;
- Г) конвертація;
- Д) нуліфікація;

Е) девальвація.

6. *Стагфляція – це:*

- А) помірна інфляція, яку можна спрогнозувати;
- Б) інфляція, що супроводжується зменшенням виробництва та зростанням рівня безробіття;
- В) загальне зниження середнього рівня цін і безробіття;
- Г) уповільнення темпів інфляції;
- Д) один із методів усунення інфляції.

7. *Якщо ціни зростають на 5 %% за місяць, то це:*

- А) помірна інфляція;
- Б) галопуюча інфляція;
- В) гіперінфляція;
- Г) прихована інфляція;
- Д) інфляція попиту.

8. *Боргове зобов'язання, яке підприємці видають один одному при купівлі - продажу економічних благ називають:*

- А) чеком;
- Б) банкнотою;
- В) казначейським зобов'язанням;
- Г) векселем;
- Д) кредитною угодою.

9. *Яка ознака не характеризує сучасну систему паперово-кредитних грошей:*

- А) широкий розвиток безготівкового обігу;
- Б) використання платіжних карток у розрахункових операціях;
- В) скорочення обігу готівки;
- Г) визначення золотого вмісту грошової одиниці;
- Д) зростання ролі держави у стабілізації грошового обігу;
- Е) хронічне знецінення грошей.

10. *Коли кажуть, що країна девальувала свою валюту, то мають на увазі, що:*

- А) внутрішня купівельна спроможність національної грошової одиниці збільшилася;
- Б) уряд підвищив ціну, за якою купуватиме золото;
- В) уряд зменшив кількість грошей, що перебувають в обігу;
- Г) уряд знизив фіксований курс валюти стосовно інших валют;
- Д) усі твердження невірні.

11. *Джерелом інфляції пропозиції є:*

- А) збільшення видатків на споживання;
- Б) збільшення інвестиційних видатків;
- В) збільшення сукупних видатків;
- Г) зростання витрат на одиницю продукції;
- Д) немає правильної відповіді.

12. *Найбільш захищеними від інфляції є:*

- А) особи, які мають фіксовані доходи;
- Б) власники нерухомого майна;
- В) власники великих грошових сум;
- Г) боржники, які раніше взяли кредит;
- Д) власники дорогоцінностей.

13. *Кількість грошей, необхідних для обігу, прямо пропорційна:*

- А) цінам товарів;
- Б) розмірові виробленого продукту;

В) кількості оборотів однієї грошової одиниці;

Г) цінам товарів і їх кількості;

Д) цінам і кількості товарів, проданих у кредит.

14. Причина виникнення інфляції попиту полягає у:

А) значному перевищенні сукупної пропозиції над сукупним попитом;

Б) монополізації економіки.

В) значному зростанню цін на сировину і енергетичні ресурси;

Г) падінню курсу національної валюти відносно іноземної;

Д) надмірному зростанню грошових доходів фізичних та юридичних осіб;

15. Товарне виробництво у своєму розвитку проходить дві стадії:

А) грошове господарство, сільське господарство;

Б) бартерне господарство, приватне господарство;

В) бартерне господарство, грошове господарство;

Д) бартерне господарство, підприємницьке господарство.

16. Гроші як засіб платежу – це:

А) засіб покриття певних зобов'язань;

Б) засіб кількісного визначення величини вартості іншого товару;

В) засіб сплати борів чи надання кредиту без зворотного руху товарів;

Г) засіб придбання необхідного товару;

Д) засіб зберігання купівельної сили.

1. Мінова вартість одного кілограма кави складає 12 кг олії. Як зміниться пропорція обміну, якщо в зв'язку з неврожаєм кави зберуть у два рази менше, а виробництво олії залишиться на колишньому рівні?
2. Сума цін товарів, призначених до реалізації, складала спочатку 300 грошових одиниць, швидкість обігу грошей становить – 3. Як зміниться кількість грошей в обігу, якщо сума цін товарів зросте на 50 %%, а швидкість обігу зросте в три рази?
 - а) зросте у 2 рази;
 - б) зменшиться у 2 рази;
 - в) зросте на 50 %%;
 - г) зросте у 3рази;
 - д) зменшиться у 3 рази;
 - е) зменшиться на 50 %%.
3. Покупець купив будинок за 60 тис. євро при курсі гривні до євро 6,97 грн. Через деякий час квартиру було продано за 70 тис. доларів при існуючому валютному курсі гривні до долара 5,35 грн. Визначити, чи вигідною була дана угода, якщо купівля-продаж будинку використовувалася покупцем у комерційних цілях?
4. Припустимо, що домогосподарка оцінює корисність споживання соку для сім'ї в такій послідовності

Корисність від споживання соку

Обсяг споживання соку, л	0	1	2	3	4	5	6
Сума корисності за кожного рівня споживання, ютиль	100	143	180	200	216	226	235

Обчислити граничну корисність від споживання соку на кожному рівні.

5. Максимально можливий збір помідорів – 16 т, огірків – 40 т. Знайти максимально можливий обсяг вирощування помідорів при вирощуванні 30 т огірків.

6. На ринку за одну вівцю дають 4 мішки зерна. Як зміниться мінова вартість вівці, якщо продуктивність праці в землеробстві зростає у 2 рази, а в тваринництві – у 3 рази? Який товар виступає у ролі еквівалента?

Тема № 4 Форми та відносини власності

Нові поняття та категорії:

Поняття власності. Види, типи і форми власності. Власність в системі економічних відносин. Правові аспекти відносин власності. Відносини привласнення засобів виробництва. Складові привласнення: відносини володіння, розпорядження і користування. Суб'єкти власності. Об'єкти власності. Право власності. Приватна власність. Корпоративна власність. Державна власність. Муніципальна власність. Колективна власність. Кооперативна власність. інтелектуальна власність.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Власність як економічна категорія.
2. Форми власності.
3. Методи приватизації в Україні

Теми рефератів:

1. Трансформація форм власності в перехідній економіці України.
2. Шляхи і методи роздержавлення власності в постсоціалістичних країнах.

Творчі завдання:

1. У чому полягають особливості корпоративної форми власності?
2. Розкрийте специфіку інтелектуальної власності.
3. Що таке суб'єкт і об'єкт власності?
4. Чим відрізняється роздержавлення від приватизації?
5. Яка з форм власності, державна чи приватна, є найбільш ефективною?

Тести:

1. Власність з погляду економіки – це:

- а) концентрація людської праці, яка представлена в речах;
- б) належність речей людині;
- в) система стосунків між людьми з приводу привласнення речей;
- г) економічні стосунки між людьми, які відображені в речах.

2. Право власності – це:

- а) право застосування корисних властивостей блага для себе;
- б) право вирішувати, хто і як забезпечуватиме використання блага;
- в) право володіти результатами від використання блага.
- г) всі відповіді правильні.

3. Якщо яке-небудь майно взяте в оренду, то орендар:

- а) є потенційним власником;
- б) розпоряджається споживчою вартістю майна;
- в) є повним власником;
- г) розпоряджається цінністю даного майна (може продати його або подарувати).

4. Виділіть негативні прояви приватної власності для економіки в цілому:

- а) майнова диференціація власників;
- б) залежність добробуту власника від результатів виробничої діяльності;
- в) сприяння розвитку заповзятливості;
- г) посилення конкурентної боротьби.

5. Привласнення державою (як суб'єктом власності) засобів виробництва, робочої сили, частки національного доходу та інших об'єктів власності у різних сферах суспільного відтворення – це:

- а) приватна власність;
- б) державна власність;
- в) колективна власність;

6. Які відносини виражають суть та основу всієї системи виробничих відносин?

- а) класові відносини;
- б) відносини власності;
- в) товарні відносини;
- г) організаційно-економічні відносини;
- д) форми розподілу продуктів праці.

7. З погляду відносин власності ким був Робінзон стосовно житла, у якому він самотньо проживав на острові:

- а) користувачем;
- б) розпорядником;
- в) власником;
- г) тут узагалі не виникали які-небудь відносини власності.

Тема № 5 Ринкова організація: зміст та структура

Нові поняття та категорії:

Ринок, об'єкти та суб'єкти ринку функції ринку, структура та інфраструктура ринку, товарна біржа, фондова біржа, акції, облігації, казначейські зобов'язання, сертифікати (депозитні), приватизаційні цінні папери, курс акцій, дивіденд, товарна біржа, фондова біржа.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Суть та функції ринку.
2. Структура та інфраструктура ринку.
3. Поняття товарної та фондової біржі.
4. Види випуску цінних паперів в Україні

Темі рефератів:

1. Види та механізм функціонування товарних бірж.
2. Проблеми формування ринку цінних паперів в Україні.
3. Моделі ринкової організації господарства.
4. Особливості та проблеми переходу України до ринку.

5. Інтернет - торгівля в сфері ринкової інфраструктури.

Творчі завдання:

1. Існує поняття «ефективний ринок» і «вільний ринок». Що є спільного і відмінного між ними? Чи завжди ринок буває ефективним?
2. Деякі економісти вважають, що головна роль у вирішенні проблеми «що виробляти» належить ціні, інші вважають – попиту та пропозиції. Яка Ваша думка? Обґрунтувати свою позицію.
3. Товарна біржа не ставить на меті одержання прибутку, проте для її функціонування потрібні певні видатки. За рахунок яких коштів вони покриваються, якщо немає прибутку?
4. Однією із функцій ринку є стимулююча. Стимул передбачає два обов'язкових компоненти: об'єкт стимулювання (за що стимулюють) і форму стимулювання. Обґрунтувати і розкрийте зміст цієї функції ринку.

Тести та задачі:

1. Залежно від умов, в яких діють суб'єкти господарювання, розрізняють ринки:

- А) праці, землі, капіталу, товарів та послуг;
- Б) місцеві, регіональні, світові;
- В) товарні, грошові, валютні;
- Г) державні, приватні, колективні;
- Д) вільні, монополізовані, регульовані.

2. Як називається ринок, де можна придбати цінні папери?:

- А) валютний;
- Б) кредитний;
- В) фінансовий;
- Г) цінних паперів;
- Д) інвестиційний;
- Е) фондовий.

3. З наведених ознак охарактеризувати визначення «вільний ринок»:

- А) монополія держави;
- Б) можливість вкладати гроші в будь-яку сферу;
- В) плановий характер економіки;
- Г) обмежена кількість виробників;
- Д) конкуренція;
- Е) соціальне забезпечення всіх верств населення;
- Є) вільне ціноутворення.

4. У ринковій економіці проблему «для кого виробляти» вирішують:

- А) на основі рівномірного розподілу благ для всіх груп споживачів;
- Б) на основі аналізу споживчого попиту;
- В) на основі конкуренції між виробниками;
- Г) на основі сучасної технології, яка забезпечує ефективність використання ресурсів;
- Д) зважаючи на грошові доходи споживачів.

5. У якому з варіантів відповіді для класифікації ринку використано єдиний критерій:

- А) рівноважний, насичений, дефіцитний;
- Б) гуртовий, регіональний, місцевий;
- В) ринок товарів і послуг, ринок праці, тіньовий ринок;
- Г) ринок досконалої конкуренції, монопольний, регульований;

Д) державний, приватний, досконалий.

6. *Що не належить до функцій ринку:*

А) перерозподіл обмежених ресурсів;

Б) контроль за якістю продукції;

В) визначення цін у результаті дії продавців та покупців;

Г) узгодження інтересів виробників та споживачів

Д) ефективне використання обмежених та рідкісних ресурсів.

7. *Якщо ринок через конкуренцію очищає економічне середовище від неконкурентоспроможних господарств і підтримує найефективніші, то він виконує функцію:*

А) санації;

Б) стимулювання;

В) регулювання;

Г) алокаційну;

Д) збалансування.

8. *Основним завданням фондової біржі є:*

А) забезпечення емісії цінних паперів;

Б) забезпечення вільного продажу іноземної валюти;

В) мобілізація грошових коштів для довгострокових інвестиційних проектів;

Г) мобілізація грошових коштів для купівлі товарів і послуг;

Д) купівля та продаж цінних паперів.

9. *На ринку цінних паперів не продаються:*

А) акції;

Б) облігації;

В) валюта;

Г) векселі;

Д) ощадні сертифікати;

Е) чеки.

10. *Яка ознака не стосується ринкової економіки:*

А) зрівняльний розподіл доходів;

Б) приватна власність;

В) свобода підприємництва;

Г) особиста зацікавленість підприємця;

Д) конкуренція.

1. Якою буде ціна продажу 1 акції у 1000 грн., якщо розмір річного дивіденду 30 %% на акцію, а сума відсотка – 20?
а) 150 грн.; б) 1500 грн.; в) 50 грн.; г) 66,6 грн.; д) 1200 грн.
2. Номінальна вартість акції 200 г. о., дивіденд – 20 г. о., дисконтна ставка – 5 %% . Визначити курс акції.
3. Визначити, як зміниться курс акції номіналом у 1000 грн. за таких умов: дивіденд за рік зріс з 5 %% до 8 %%; відсоток на вкладений у банк капітал відповідно зменшився з 4 %% до 2 %%.
4. Таблиця структури грошових витрат домогосподарств України у 2010 році (у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство)

Показники	Домогосподарства		
	Усі	У містах	У сільській місцевості

Всього грошових витрат, грн.	417,7	488,7	329,6
	Відсотки до всіх витрат		
Витрати на:			
- продукти харчування	59,0	60,8	53,5
- алкогольні напої	1,8	2,0	1,6
- тютюнові вироби	1,9	2,0	2,1
- непродовольчі товари	14,3	13,1	16,1
з них на:			
- одяг, тканини, взуття	6,2	5,6	6,6
- меблі, килими, товари культурно- побутового призначення	1,7	1,7	1,6
Послуги	14,9	18,2	10,2
з них на:			
- житлово - комунальні	6,0	7,3	3,8
- побутові	1,2	1,3	1,2
- освіти, навчання, дошкільного виховання	1,2	1,5	0,7
- медичні та санаторно- курортні	1,6	1,8	1,4
- транспорту та зв'язку	3,8	4,9	2,4
- особисте підсобне господарство	3,9	0,5	10,7
- інші	4,2	3,4	5,8

Проаналізувати дані таблиці і дати відповіді на наступні запитання:

- А) Як відрізняється середній розмір витрат домогосподарств, які мешкають у великих містах і в сільській місцевості? Чому?
- Б) На що українські домогосподарства витрачають більше за все коштів?
- В) Чому у великих містах домогосподарства більше коштів витрачають на освіту і навчання, ніж в сільській місцевості?

Тема № 6 Ціна і ринкова рівновага

Нові поняття та категорії:

Попит, пропозиція, закон попиту, закон пропозиції, нецінові чинники попиту, нецінові чинники пропозиції, рівноважна ціна, еластичність попиту (пропозиції) за ціною, еластичний та нееластичний попит, коефіцієнт еластичності.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Закон попиту та його графічне зображення. Фактори, що впливають на зміну в попиті.
2. Закон пропозиції та його графічне зображення. Фактори, що впливають на зміну в пропозиції.
3. Механізм встановлення ринкової рівноваги. Рівноважна ціна.
4. Поняття еластичності попиту і пропозиції.

Теми рефератів:

1. Діалектика залежності попиту і пропозиції.
2. Еластичність попиту і пропозиції на індивідуальних ринках України.
3. Розкрити позитивні та негативні сторони ринкової економіки.

Творчі завдання:

1. Пояснити тезу: ціна є автоматичним регулятором, який сприяє збереженню пропорційного співвідношення між виробництвом і споживанням.
2. Пояснити різницю між зміною пропозиції та зміною величини пропозиції.
3. Вільні ціни є ознакою ринкової економіки, які формуються на основі попиту і пропозиції. Деякі економісти обстоюють необхідність регулювання цін державою. Чи існує державне регулювання цін? Якщо існує, то в чому полягає його суть?

Тести та задачі:

1. В якому із положень правильно розкрито сутність закону попиту і пропозиції:

- А) пропозиція формує попит через асортимент, ціну та якість товарів, а попит впливає на пропозицію через структуру і обсяги продажу товарів, визначаючи обсяги і структуру виробництв;
- Б) за незмінюваності всіх інших факторів зниження ціни зумовлює відповідне зростання попиту та пропозиції;
- В) за незмінюваності всіх інших факторів підвищення ціни призводить до зменшення попиту і підвищення пропозиції
- Г) за незмінюваності всіх інших факторів зниження ціни зумовлює відповідне зростання попиту, а зростання ціни збільшує пропозицію
- Д) завдяки конкуренції ринкова ціна встановлюється як середня величина між ціною попиту і ціною пропозиції.

2. Вказати, де правильно перераховані нецінові визначники пропозиції:

- А) доходи споживачів, ціни на ресурси, кількість продавців;
- Б) технологія, смаки й уподобання, ціни на суміжні товари, число споживачів на ринку;
- В) технологія, ціни на ресурси, мода, кількість продавців на ринку;
- Г) технологія, ціни на ресурси, очікування змін у майбутньому, кількість продавців;
- Д) технологія, ціни на ресурси, податки, мода, ціни на суміжні товари.

3. Зростання ціни на пральні машини переміщуватиме:

- А) криву попиту на пральний порошок вправо;
- Б) криву пропозиції прального порошку вправо;
- В) криву пропозиції прального порошку вліво;
- Г) криву попиту на пральний порошок вліво;
- Д) крива попиту і пропозиції на пральний порошок не зміниться.

4. Неціновим чинником попиту на товар (А) не є:

- А) ціна товару (А);
- Б) доходи споживачів;
- В) чисельність покупців;
- Г) ціна супутнього товару;
- Д) пора року.

5. Внаслідок встановлення ціни на товар вище рівноважної:

- А) утворюється дефіцит товару;
- Б) утворюється надлишок товару;
- В) встановлюється часткова рівновага;

- Г) формується ринок покупця;
 Д) врівноважуються інтереси виробників і споживачів.
6. *Еластичність попиту на певний товар не залежить від:*
 А) кількості замінників цього товару;
 Б) мобільності факторів виробництва, за допомогою яких виробляється цей товар;
 В) того, чи є він предметом розкоші чи предметом першої необхідності;
 Г) частки доходів споживачів, яку вони витрачають на купівлю цього товару
7. *Чим можна пояснити переміщення кривої попиту на товар (А) вправо:*
 А) збільшенням ціни продажу цього товару;
 Б) зменшенням ціни продажу цього товару;
 В) збільшенням пропозиції товару (А);
 Г) зменшенням пропозиції товару (А);
 Д) збільшенням ринкової ціни товару (Б), який є товаром замінником для товару (А).
8. *На пропозицію певного товару не впливають такі фактори:*
 А) витрати виробництва;
 Б) кількість виробників;
 В) зміна цін на інші товари;
 Г) зміна ставки податку з доходів громадян;
 Д) зміна ставки податку з доходів підприємців;
 Е) очікування щодо зміни цін виробництва у майбутньому.
9. *До підвищення рівноважної ціни товару не може призвести:*
 А) зменшення пропозиції товару;
 Б) зростання попиту на товар;
 В) одночасне збільшення попиту на товар та його пропозиції;
 Г) одночасне збільшення пропозиції товару та зменшення попиту на нього.
10. *Нееластичний попит означає:*
 А) зростання ціни на 1 %% спричинить скорочення величини попиту менше ніж на 1 %%;
 Б) зростання ціни на 1 %% спричинить скорочення величини попиту понад 1 %%;
 В) будь-яка зміна ціни зумовить зміни загальної виручки;
 Г) зростання ціни на 1 %% не впливає на величину попиту;
 Д) жодне твердження не є вірним.

- Графік пропозиції побудовано за умови: $Q = 12 + 0,2p$. Якою повинна бути ціна, щоб забезпечити пропозицію на рівні 20 одиниць:
 - 20;
 - 16;
 - 8;
 - правильна відповідь відсутня;
 - 40;
 - 0,4.
- Зростання доходів домогосподарств на 10 %% спричинило зростання попиту на електропобутові товари на 15 %% . Чому буде дорівнювати коефіцієнт еластичності попиту?
 - 15,0
 - 5,0
 - 25,0
 - 1,5;
 - 0,77.
- Функція попиту на товар має вигляд $P = 8 - 1/3 Q$, а функція пропозиції $P = 2 + 2/3 Q$. Знайти рівноважну ціну та рівноважну кількість товару.
- Товар (Х) користується попитом у двох груп споживачів. Функція попиту першої групи споживачів має вигляд $Q(1) = 45 - 3P$, а другої – $Q(2) = 35 - 7P$. Знайти функцію ринкового попиту на товар (Х). Як зміниться величина попиту на цей товар зі зростанням його ціни від $P(1) = 4$ до $P(2) = 7$?

5. Припустимо, що обсяг попиту і пропозиції пшениці на зерновій біржі за місяць відзначався такими даними:

Попит (тис. ц)	Ціна за центнер (грн.)	Пропозиція (тис. ц)	Надлишок (+) Нестача (-)
85	3	72	
80	4	73	
75	5	75	
70	6	77	
65	7	79	
60	8	81	

Використовуючи наведені дані, накреслити графік попиту на пшеницю і графік пропозиції на пшеницю. Якою буде рівноважна ціна? Заповнити 4 – ий стовпчик і пояснити, чому ви вважаєте свої відповіді правильними.

6. Припустимо, селищна влада вирішила встановити плату за користування ставком, яким до цього користувалися безкоштовно. Рівняння кривої попиту на користування ставком задається формулою: $P = 200 - 0,5Q$, де P – ціна місячного абонементу, грн; Q – кількість користувачів.
- А) накреслити криву попиту на користування ставком;
Б) скільки людей будуть користувачами ставку у разі відсутності плати?
7. В роки першої світової війни «Форд» продавав автомобілі моделі «Т» по 1 млн. за рік за ціною 1000 доларів. Після війни ціна впала до 500 дол., а обсяг продажу збільшився до 3 млн. автомобілів за рік. При зниженні ціни з 500 до 300 дол. обсяг продажу зріс з 3 до 4 млн. автомобілів. Обчислити коефіцієнт еластичності за кожного падіння ціни. До якого рівня вигідно було знижувати ціну? Обґрунтувати відповідь.
8. На ринку продаються гриби, зібрані у лісі. Інтенсивність праці зросла у 2 рази, а продуктивність праці – в 1,5 рази. В той же час попит перевищив пропозицію у 3 рази. Як зміниться вартість та ціна одиниці товару?
9. Попит і пропозиція товару описуються рівняннями:
 $Q_D = 8 - P$, $Q_S = -4 + 2P$; Визначити:
а) параметри рівноваги; б) надлишок виробника; в) надлишок споживача.

Тема № 7 Монополія та конкуренція

Нові поняття та категорії:

Конкуренція, досконала (вільна) та недосконала конкуренція; олігополістична та монополістична конкуренція, внутрішньогалузева та міжгалузева, цінова та нецінова, нечесна конкуренція; монополія, відкрита та закрита монополія, економічна та природна монополія, антимонопольна політика.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Монополія, її суть, причини виникнення та форми.

2. Конкуренція як економічна категорія. Функції конкурентної боротьби.
3. Форми та методи ринкової конкуренції:
 - А) досконала та недосконала (монополістична, олігополістична);
 - Б) цінова та нецінова; неекономічна;
 - В) внутрішньогалузева та міжгалузева
4. Антимонопольна політика держави.

Теми рефератів:

1. Розкрити основні типи та види монополій.
2. Державна антимонопольна політика та її реалізація в Україні.
3. Охарактеризувати стратегії конкурентної боротьби в умовах ринкової економіки.
4. Роль антимонопольного законодавства України у забезпеченні добросовісної конкуренції.

Творчі завдання:

1. Великі фірми, здійснюючи конкурентну боротьбу на своєму сегменті ринку, можуть на певний строк знизити ціну на свою продукцію. Пояснити, яка мета подібних акцій?
2. Інколи в Україні використовується монополічно високі та монополічно низькі ціни на продукцію. Таке явище називають «ножицями цін». У яких галузях економіки України застосовується такий підхід і якій формі монополій це відповідає?
3. Відомо, що монополія – антипод конкуренції. Водночас існує монополістична конкуренція. Чи немає тут суперечності? Пояснити, чому цей вид конкуренції дістав таку назву.
4. Існує така думка: «Якщо олігополії хочуть конкурувати, вони мають знижувати ціни, а не витратити великі гроші на рекламу та стимулювання збуту». Чи можна погодитись із таким твердженням? Обґрунтувати відповідь.
5. На одному з підприємств виробляється одна з модифікацій кольорового телевізора, який користується попитом на ринку. Чи існує тут монополізм? Чи буде така монополія заважати конкуренції?

Тести та задачі:

1. Закон конкуренції виражає найсуттєвіші причинно-наслідкові взаємозв'язки:

- А) всіх економічних явищ та процесів;
- Б) згідно з якими виробництво й обмін товарів мають здійснюватися на основі їхньої вартості;
- В) між економічними суб'єктами у боротьбі за найвигідніші умови виробництва і реалізації товарів;
- Г) згідно з якими відсутність торгових бар'єрів забезпечує продаж певного товару з усіх країн за однаковою ціною.

2. Монополістичну конкуренцію розуміють як таку структуру ринку, за якої:

- А) взаємодоповнюючі товари виробляються великою кількістю незалежних виробників;
- Б) взаємодоповнюючі товари виробляються невеликою кількістю незалежних виробників;
- В) виробники продукції конкурують за зниження собівартості продукції;
- Г) взаємозамінні товари виробляються великою кількістю незалежних виробників;
- Д) незначна кількість виробників монополізують виробництво і реалізацію основної маси продукції.

3. Монополія, яка виникає внаслідок того, що єдина фірма забезпечує ринок деяким товаром або послугою з меншими витратами, ніж це зробили б більша кількість фірм:

- А) простою;
- Б) легальною;
- В) економічною;
- Г) нелегальною;
- Д) природною.

4. Для олігополії не характерно:

- А) наявність певного контролю за ринковими цінами з боку окремих суб'єктів;
- Б) наявність кількох великих фірм, які виробляють подібні товари та надають послуги;
- В) порівняно легкий вхід на ринок нових фірм;
- Г) одержання великих прибутків;
- Д) для фірм характерна стратегічна поведінка.

5. Монополістична конкуренція - це:

- А) багато підприємств продають подібні товари, намагаючись надати їм унікальних властивостей;
- Б) домінування на ринку декількох виробників;
- В) наявність на ринку єдиного виробника;
- Г) ринок обмеженої кількості виробників, які продають подібну продукцію;
- Д) наявність на ринку великої кількості продавців, які продають однорідну продукцію.

6. Досконала конкуренція характеризується:

- А) наявністю великої кількості фірм;
- Б) відсутністю перешкоди входження нових фірм на ринок;
- В) відсутністю контролю однієї фірми над цінами;
- Г) неціновими методами конкурентної боротьби;
- Д) диференційованим типом продукту;
- Е) державним регулюванням об'ємів випуску продукції.

7. Міськводоканал, який постачає велике місто водою:

- А) не є монополією ;
- Б) є природною монополією;
- В) є економічною монополією;
- Г) є монополією, яка ґрунтується на диференціації продукту;
- Д) правильна відповідь відсутня.

8. За методами ведення конкурентної боротьби розрізняють конкуренцію:

- А) цінову та нецінову;
- Б) внутрішньогалузеву та міжгалузеву;
- В) монополістичну та олігопольну;
- Г) досконалу та недосконалу;
- Д) вільну та досконалу.

9. Українське антимонопольне законодавство визнає становище суб'єкта господарювання монопольним, якщо ринкова частка:

- А) одного суб'єкта господарювання перевищує 35 %, трьох – 50 %, а п'ятьох – 75 %;
- Б) одного суб'єкта господарювання перевищує 35 %, чотирьох – 60 %, а п'ятьох – 75 %;
- В) одного суб'єкта господарювання перевищує 35 %, трьох – 50 %, а п'ятьох 70 %;
- Г) одного суб'єкта господарювання перевищує 30 %, трьох – 60 %, а п'ятьох – 75 %.

10. Можливості монополіста встановити ціну на власну продукцію:

- А) нічим не обмежені;
- Б) обмежені конкуренцією на ринку;

- В) обмежені доходами монополіста;
- Г) обмежені кількістю покупців;
- Д) обмежені попитом покупців.

Тема № 8 Підприємство та підприємництво

Нові поняття та категорії:

Підприємство, підприємництво, підприємець, банкрутство, правові форми фірм, одноосібне володіння, корпорація, асоціація, консорціум, спільне підприємство, мале підприємство, франчайзинг, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з повною відповідальністю, командитне товариство, акціонерне товариство, венчурне, консалтингове, лізингове, інжинірингове та орендне підприємство; кругообіг фондів підприємства: стадії та форми; фонди підприємства: виробничі та невиробничі, основні та оборотні, фонди обігу, амортизація, моральний знос; економічні витрати, внутрішні та зовнішні витрати, постійні та змінні витрати, граничні та альтернативні витрати, загальні (валові витрати), собівартість.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Поняття підприємництва та його принципи.
2. Форми підприємницької діяльності в Україні:
 - А) за формами власності;
 - Б) за сферою підприємницької діяльності;
 - В) за кількістю працюючих.
3. Суть та види господарських товариств в Україні.
4. Кругообіг фондів підприємства та їх структура.
5. Витрати підприємства та їх класифікація. Поняття собівартості.

Теми рефератів:

1. Проблеми розвитку сімейного підприємництва.
2. Роль та проблеми становлення малого бізнесу в Україні.
3. Витрати виробництва: концептуальні підходи до їх визначення.
4. Основні форми підприємницької діяльності в Україні.
5. Теорії та моделі підприємництва.
6. Роль амортизації у відтворенні основного капіталу підприємства.

Творчі завдання:

1. Виробники мають бути зацікавлені у продовженні терміну використання основних фондів. Проте сьогодні здійснюється державна програма прискореної амортизації. Пояснити, чим це зумовлено.
2. Припустимо, що підприємство немає потреби збільшувати виробництво певного виду продукції через відсутність попиту на нього. Пояснити необхідність пришвидшення оборотності фондів у такій ситуації.
3. Аналізуючи специфіку підприємницької діяльності, відомий дослідник Й. Шумпетер звертав увагу на те, що «тут ми маємо справу з мотивами поведінки, які принципово

відрізняються від суто економічних. Вони далекі від економічного *ratio* та його законів». Проаналізувати підхід вченого до висвітлення сутності підприємництва та обґрунтувати власну думку щодо мотиваційних підходів сучасної підприємницької діяльності.

4. Відомі дослідники Л. Едвінсон та М. Мелоун, вдавшись до метафори, порівнюють компанію з живим організмом – деревом. Якій частині дерева, на вашу думку, уподібнюється інтелектуальний капітал (підприємницький хист)?
5. Розкрити основні переваги та недоліки сучасних організаційно-правових форм підприємництва України.
6. Зниження собівартості має велике значення: дає змогу збільшити обсяги виробництва продукції, підвищити конкурентоспроможність підприємства. Навести приклади, коли зниження собівартості стає недоцільним і навіть шкідливим.
7. Чи можлива підприємницька діяльність без утворення юридичної особи? Якщо «так», то охарактеризувати особливості такого виду підприємництва.

Тести та задачі:

1. Найважливішими ознаками підприємництва є:

- А) самостійність і нестандартність;
- Б) новаторство і винахідливість;
- В) ризик;
- Г) орієнтація на ефективність;
- Д) усі відповіді правильні.

2. Підприємство швидкого обслуговування «Мак – Дональдс» є прикладом:

- А) лізингу;
- Б) інжинірингу;
- В) франчайзингу;
- Г) мерчандайзингу;
- Д) консалтингу.

3. Підприємницька діяльність мотивується прагненням:

- А) допомогти людям;
- Б) збільшити обсяги виробництва;
- В) поліпшити якість продукції;
- Г) збільшити обсяги виробництва та підвищити якість продукції;
- Д) задовольнити власні та виробничі потреби.

4. Підприємництво, відповідальність якого обмежується тільки капіталом підприємства і підприємець не відповідає своїм майном, є:

- А) товариством з обмеженою відповідальністю;
- Б) товариством з повною відповідальністю;
- В) командитним товариством;
- Г) консорціумом;
- Д) асоціацією.

5. Що являє собою основний капітал підприємства:

- А) частина продуктивного капіталу, яка бере участь у виробництві товару і свою вартість переносить на новостворений товар цілком протягом одного виробничого циклу;
- Б) засоби праці і предмети праці, які обслуговують процес виробництва;
- В) капітал у виробничій формі, що безперервно перебуває в обороті;

Г) частина продуктивного капіталу, яка цілком і багаторазово бере участь у виробництві товару, переносить свою вартість на новий товар частинами, у міру зношення;

Д) сукупність засобів праці і знарядь праці.

6. Постійні витрати збільшуються, якщо:

А) підвищиться заробітна плата найманих працівників;

Б) зростуть витрати фірми на сировину та матеріали;

В) зростуть витрати фірми на паливо та електроенергію;

Г) збільшаться транспортні витрати;

Д) збільшиться орендна плата фірми на земельну ділянку.

7. Витрати на оплату економічних ресурсів, постачальники яких не є власниками фірми це:

А) постійні витрати;

Б) загальні витрати;

В) зовнішні витрати;

Г) внутрішні витрати;

Д) граничні витрати.

8. Позитивними ознаками малих підприємств є:

А) можливість впровадження нових ідей, нових зразків продукції;

Б) не так часто банкрутують;

В) гнучкість та мобільність ресурсів;

Г) просте управління та організація виробництва;

Д) створення конкурентного середовища.

9. До граничних витрат відносять:

А) витрати, що не залежать від зміни обсягів виробництва;

Б) витрати, що пов'язані із зміною обсягів виробництва;

В) сукупні витрати на придбання всіх факторів виробництва;

Г) приріст витрат на виробництво додаткової одиниці продукції;

Д) витрати власних ресурсів підприємства;

Е) витрати на закупівлю сировини і матеріалів.

10. Якщо фірма має нульовий обсяг виробництва, то її загальні витрати дорівнюють;

А) нулю;

Б) постійним витратам;

В) змінним витратам;

Г) граничним витратам;

Д) внутрішнім витратам.

11. Загальна сума змінних та постійних витрат на виробництво продукції – це:

А) собівартість продукції;

Б) вартість продукції;

В) калькуляція;

Г) валові витрати виробництва;

Д) зовнішні витрати виробництва.

12. Капітал поділяється на:

А) фізичний і фінансовий;

Б) фізичний і постійний;

В) фінансовий і оборотний;

Г) основний і оборотний;

Д) основний і змінний;

Е) постійний і змінний.

13. Кругообіг капіталу підприємства – це:

- А) час, протягом якого капітал перебуває в сфері обігу;
- Б) кругообіг капіталу, узятий не як окремий акт, а як процес, що безперервн повторюється;
- В) безперервний рух капіталу у сфері виробництва;
- Г) проходження капіталу у своєму русі сфери виробництва і сфери обігу;
- Д) послідовне проходження капіталом трьох стадій та повернення його до грошової форми

14. Альтернативні витрати – це:

- А) витрати на оплату ресурсів у грошовій формі;
- Б) усі платежі, які потрібні для залучення ресурсів до конкретного виду діяльності;
- В) виплати для того, щоб відволікти потрібні ресурси від використання в інших виробництвах;
- Г) виплати, які підприємство повинно зробити постачальникам ресурсів;
- Д) витрати ресурсів при найдоцільнішому варіанті їх застосування.

15. Загальна сума змінних та постійних витрат на виробництво певного обсягу продукції:

- А) собівартість продукції;
- Б) калькуляція;
- В) економічні витрати виробництва;
- Г) валові витрати виробництва;
- Д) зовнішні витрати виробництва.

16. Сума яких витрат становить валові витрати підприємства:

- А) постійні + явні;
- Б) змінні + неявні;
- В) зовнішні + внутрішні;
- Г) постійні + змінні;
- Д) зовнішні + змінні;
- Е) внутрішні + постійні.

1. Встановити відповідність між формами підприємництва та їхніми визначеннями.

1	лізинг	А	Підприємницька діяльність у сфері фінансування високотехнологічних проектів
2	інжиніринг	Б	Надання послуг фірмою-консультантом клієнту при будівництві промислових та інших об'єктів
3	франчайзинг	В	Довгострокова оренда машин, транспортних засобів із можливістю їх викупу
4	Венчурне підприємництво	Г	Форма інтеграції малого і великого підприємництва в галузі збуту під торговельною маркою великої фірми

2. За 1 годину робітник створює нову вартість в 4 долари, витрачаючи на протязі 8 – год. робочого дня засобів виробництва на 45 доларів. Яка буде вартість створеної продукції (дол.)?

- а) 41 ; б) 32 ; в) 13; г) 77 ; д) 49; е) 87.

3. На машинобудівному підприємстві обсяг виробництва продукції збільшився з двох до трьох агрегатів. Змінні витрати зросли з 78 до 98 грн. Визначити граничні та загальні витрати, якщо до зростання випуску продукції вони становили 128 грн.
4. Фірма «Берендей» виготовляє морозиво. Витрати фірми у поточному році становлять (тис. грн.)

Заробітна плата адміністративного апарату	2600
Заробітна плата робітників	24000
Оренда приміщення цеху	5300
Оренда офісу	2100
Амортизація устаткування	8000
Плата за електроенергію	4500
Плата за комунальні послуги (водопостачання, каналізація)	1200
Сировина (молоко, наповнювачі, цукор)	58900

Розрахувати:

- А) величину постійних витрат фірми;
 - Б) величину змінних витрат фірми.
5. Костюм коштує 40 дол. На нього витрачається 3 м тканини по 5 дол. за метр. Знос швацької машини склав 1 дол. Вартість підкладки, гудзиків – 9 дол., заробітна плата становить – 4 дол. Визначити: 1) собівартість, 2) величину прибутку.
 6. Фірма "Автобан" спеціалізується на перевезенні вантажів і має 25 вантажних автомобілів. Витрати фірми у 2001 році склали (у гривнях):

Заробітна плата адміністративного апарату (директор, бухгалтер, касир, 2 диспетчери)	21500
Заробітна плата шоферів.....	15750
Заробітна плата слюсарів-авторемонтників.....	1920
Оренда офісу.....	350
Плата за кредит на придбання нового автомобіля	1000
Комунальні платежі.....	420
Витрати на бензин.....	42000
Витрати на дизельне паливо.....	39400
Витрати на запчастини.....	6780

Зробити розрахунки і дати відповіді на питання:

- А) Які витрати можна віднести до постійних витрат фірми? Визначити їх розмір.
- Б) Які витрати відносяться до змінних витрат? Визначити їх обсяг.

7. Вартість виробничих будівель підприємства – 30 млн. грн., машин – 40 млн. грн., інструментів – 10 млн. грн.. Припустимо, що будівлі амортизуються через 30 років, машини – через 8 років, а інструменти – через 5. Розрахувати суму амортизації за рік.
8. Річні постійні витрати підприємства на виробництво стільців дорівнюють 20 тис. грн. Змінні витрати в розрахунку на один стілець становлять 200 грн. Визначити, на скільки гривень зміняться середні загальні витрати на виробництво одного стільця на підприємстві при збільшенні виробництва стільців з 10 до 20 тис. на рік.

Тема № 9 Розподіл доходів

Нові поняття та категорії:

Дохід підприємства: валовий, середній, граничний; прибуток: бухгалтерський, економічний, нормальний, чистий; норма прибутку, рівень рентабельності; ринок праці, заробітна плата: погодинна та відрядна (поштучна), тарифна, колективна, акордна, нетарифна, номінальна, реальна, мінімальна, прожитковий мінімум; біржа праці, безробіття, види безробіття, природний рівень безробіття, закон А. Оукена.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Дохід підприємства та його форми.
2. Джерела утворення та економічна роль прибутку. Показники ефективності підприємництва.
3. Заробітна плата: суть, функції, форми та системи.
4. Рівні оплати праці.
5. Ринок праці та проблеми зайнятості. Біржа праці.
6. Форми безробіття. Закон А. Оукена

Теми рефератів:

1. Мінімальна зарплата та її динаміка в Україні.
2. Шляхи підвищення рентабельності та норми прибутку на вітчизняних підприємствах.
3. Функціональний розподіл доходів (марксистська та маржиналістська концепції).
4. Соціальні наслідки безробіття та роль держави у вирішенні цих проблем.
5. Прибуток: еволюція поглядів щодо форм, змісту та структури.
6. Заробітна плата: еволюція уявлень про її суть та величину.
7. Шляхи формування раціональної і ефективної зайнятості в Україні.
8. Приховане безробіття в Україні: сутність і соціальні наслідки.

Творчі завдання:

1. Харчування є однією з фізіологічних потреб людини, проте висока частка витрат на харчування в доходах населення характеризує низький рівень життя людини. Чим це можна пояснити?

2. Оплата праці передбачає диференціацію у розмірах доходу (залежно від результатів праці), але така диференціація в Україні вимірюється десятками разів. Пояснити, чим це зумовлено?
3. Прибуток розглядають як надлишок виручки над витратами виробництва. Іноді прибуток розглядають як частину витрат виробництва. Чи можна погодитися із таким твердженням?
4. Чим можна пояснити наявність вакансій за високого рівня безробіття?
5. Якщо норма прибутку на підприємстві зросла, чи обов'язково це свідчить про підвищення рентабельності підприємства, підвищення ефективності його діяльності? Обґрунтувати відповідь.
6. Установити відповідність між видами доходів та визначеннями їхньої сутності.

1	Граничний дохід	А	Загальна сума доходу у цінах поточного періоду
2	Середній дохід	Б	Приріст доходу у результаті виробництва та продажу додаткової одиниці продукції
3	Номінальний дохід	В	Валовий дохід, отриманий на одиницю реалізованого товару чи послуги
4	Реальний дохід	Г	Грошова сума, отримана від реалізації товарів і послуг
5	Валовий дохід	Д	Загальна сума доходу у цінах базового року

Тести та задачі:

1. Прибуток для підприємства це:

- А) економічна форма реалізації права власності на капітал у різних сферах його застосування;
- Б) найбільш значущий показник успіху підприємства та вміння управління ним;
- В) показник бажаного успіху підприємства;
- Г) регулятор маси грошей в обігу;
- Д) винагорода за успішну виробничу і комерційну діяльність.

2. Частина доходу підприємства, що виступає як різниця між валовим доходом і економічними витратами називається:

- А) чистим продуктом;
- Б) прибутком;
- В) рентабельністю;
- Г) економічним прибутком;
- Д) чистим прибутком.;
- Е) бухгалтерським прибутком.

3. Форма заробітної плати, яка визначається кількістю виробленої продукції:

- А) почасова;
- Б) реальна;
- В) номінальна;
- Г) акордна;
- Д) відрядна.

4. При повній зайнятості рівень безробіття дорівнює:

- А) сумі фрикційного та інституціонального безробіття;

- Б) сумі інституціонального та структурного безробіття;
- В) структурному безробіттю;
- Г) сумі структурного та циклічного безробіття;
- Д) сумі структурного та фрикційного безробіття.

5. *Мінімальне споживання на нормативно достатньому рівні визначається таким показником як:*

- А) вартість робочої сили;
- Б) межа бідності;
- В) межа малозабезпеченості;
- Г) мінімальна зарплата;
- Д) прожитковий мінімум.

6. *Той, хто утратив роботу внаслідок спаду в економіці, потрапляє до категорії безробітних:*

- А) фрикційного безробіття;
- Б) структурного безробіття;
- В) циклічного безробіття;
- Г) технологічного безробіття;
- Д) природного безробіття.

7. *Чинниками, що формують вартість робочої сили, є:*

- А) продуктивність праці;
- Б) вартість життєвих засобів, необхідних для відтворення індивіда та членів його родини;
- В) рівень ринкової ціни;
- Г) витрати виробництва;
- Д) швидкість обігу грошей;
- Е) звичаї та традиції;
- Є) обсяг прибутку підприємств.

8. *Який показник характеризує ступінь корисності вкладеного капіталу підприємця?*

- А) рівень рентабельності;
- Б) абсолютні темп приросту прибутку;
- В) норма прибутку;
- Г) собівартість продукції.
- Д) витрати виробництва.

9. *Які із фактори безпосередньо діють на величину реальної заробітної плати:*

- А) кількість виробленої продукції;
- Б) якість продукції;
- В) продуктивність праці;
- Г) рівень інфляції в країні;
- Д) чисельність робочої сили;
- Е) номінальна заробітна плата;
- Є) кількість грошей в державі.

10. *Закон Оукена відображає:*

- А) обернений зв'язок між циклічним безробіттям та ВВП;
- Б) обернений зв'язок між рівнем безробіття та темпом приросту цін;
- В) прямий зв'язок між реальною заробітною платою та величиною попиту на працю;
- Г) прямий зв'язок між циклічним безробіттям та ВВП;
- Д) прямий зв'язок між циклічним безробіттям та кількістю вакансій.

11. *Олесі, Олегу, Ларисі і Петру по 20 років. Олеся – домогосподарка, яка виховує дитину. Олег – студент університету. Лариса, що активно шукала роботу торік, втратила надію її знайти й припинила пошуки, хоча, як і раніше хоче працювати. Петро не працює, перебуває*

на обліку службі зайнятості. Згідно з українським законодавством безробітними є:

- А) усі четверо;
- Б) лише Петро;
- В) лише Лариса;
- Г) Лариса і Петро;
- Д) Олеся.

12. Основними формами заробітної плати є:

- А) відрядна;
- Б) тарифна;
- В) колективна;
- Г) преміальна;
- Д) погодинна;
- Е) номінальна;
- Є) мінімальна.

1. Підприємець вклав у бізнес 250 тис. гривень і за рік отримав 80 тис. грн доходу. Чому буде дорівнювати норма прибутку підприємця? Чи варто йому було таким чином витратити гроші, якщо банківський відсоток дорівнював 35%?
2. На малому підприємстві витрати на оренду приміщення та їх утримання становлять 82 тис. грн. на рік, витрати на управління, амортизацію устаткування – 13 тис. грн., змінні витрати на один виріб – 200 грн., а його ціна 300 грн. Визначити мінімальний обсяг випуску продукції на рік, який забезпечить беззбитковість виробництва.
3. Обчислити рентабельність підприємства, що випустило продукції на суму 10 млн. грн., собівартість якої – 9 млн. грн.. Основні виробничі фонди та оборотні засоби становлять – 4 млн. грн.
4. Обсяг реалізованої продукції підприємства дорівнює 300 млн. грн., її собівартість – 100 млн. грн. Виробничі фонди підприємства становлять 800 млн. грн. Нормальний прибуток – 10 %% авансованого капіталу. Обчислити бухгалтерський та економічний прибутки.
5. Стипендія студента університету зросла з 430 грн. у серпні до 460 у жовтні, ціни зросли за цей час на 9,5 %% . Як змінився реальний дохід студента з серпня по жовтень?
6. Родина придбала квартиру у 2006 р. за 100 тис. грошових одиниць, коли рівень інфляції склав 6,1 %% . У 2013 р. вона продала цю квартиру за 135 тис. г. о., коли рівень інфляції був 11,6 %% . Визначити, виграла чи програла родина від продажу квартири.
7. Припустимо, що природний рівень безробіття складає 5 %% , а фактичний рівень – 9 %% . Визначити величину відставання у відсотках. Якщо номінальний ВВП в цьому ж році становив 500 млрд. грн., який обсяг ВВП було втрачено?
8. На один автомобіль корпорація «Дженерал Моторз» витрачає матеріалів і комплектуючих виробів на суму 950 дол. Знос устаткування складає - 550 дол., заробітна плата – 460 дол. Рівень рентабельності – 200 %% . Визначити скільки коштує автомобіль.
9. Доходи робітника у 2011 році збільшились із 3000 грн. на місяць до 3500 грн., рівень інфляції 10 %% на рік. Розрахувати, як зміниться: 1) номінальний та 2) реальний дохід робітника?
10. Акціонерне товариство з реальним капіталом в 1 млн. дол., і на цю суму засновники випускають акції. Припускають, що дивіденд буде рівним 9 %% , а позичковий відсоток

складе 3 %%. Підрахувати величину засновницького прибутку, якщо акції будуть продані по курсу.

11. Величина середньомісячної плати в країні (С) у 2012 році склала 300 доларів. За прогнозом індекс споживчих цін у 2013 році зросте на 8,5 %%. Визначити, якою має бути величина номінальної заробітної плати у 2013 році, щоб реальна зарплата залишилася на колишньому рівні.

Тема № 10 Маркетинг та менеджмент

Нові поняття та категорії:

Маркетинг: конверсійний, розвиваючий, пробний, протидіючий, стимулюючий, демаркетинг, ремаркетинг; функції та концепції маркетингу; менеджмент: принципи та функції.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Альтернативні підходи визначення мети маркетингу.
2. Концепції маркетингової діяльності.
3. Суть, принципи та функції менеджменту.
4. Методи прийняття управлінських рішень.

Теми рефератів:

1. Порівняльний аналіз американської та японської школи менеджменту.
2. Особливості, проблеми та цілі формування маркетингової стратегії в Україні.
3. Сучасні методи прийняття управлінських рішень у менеджменті.

Творчі завдання:

1. Вказати та обґрунтувати найбільш актуальну концепцію маркетингової діяльності в сучасних умовах.
2. Пояснити спільні та відмінні риси між поняттями: «підприємець», «менеджер», «орендар», «бізнесмен».

Тести:

1. Менеджмент – це:

- А) сукупність принципів, методів, засобів та форм управління виробництвом, спрямованих на досягнення цілей підприємства;
- Б) управління персоналом підприємства;
- В) комплексна система форм та методів господарювання в умовах ринкової економіки;
- Г) комерційна діяльність із вивчення попиту споживачів;
- Д) діяльність, яка спрямована на аналіз ринку та вивчення потреб споживачів

2. Маркетинг – це:

- А) система господарювання, яка охоплює вивчення потреб та попиту на товари, доведення їх до споживача;
- Б) комплексна система форм та методів господарювання в умовах ринкової економіки;
- В) сукупність принципів, методів, засобів та форм управління виробництвом, спрямованих на досягнення ефективних результатів підприємства;

- Г) діяльність підприємства, спрямована на вивчення попиту споживачів;
- Д) діяльність щодо створення реклами та просування товарів до споживача.

3. Який вид маркетингу використовують до соціально шкідливих товарів:

- А) протидіючий;
- Б) ремаркетинг;
- В) демаркетинг;
- Г) пробний;
- Д) конверсійний.

4. В умовах сформованого негативного попиту на товар використовують такі вид маркетингу:

- А) демаркетинг;
- Б) пробний;
- В) розвиваючий;
- Г) конверсійний;
- Д) ремаркетинг.

5. Коли попит надмірний по відношенню до виробничих можливостей підприємства використовують такий вид маркетингу:

- А) конверсійний;
- Б) ремаркетинг;
- В) демаркетинг;
- Г) стимулюючий;
- Д) розвиваючий.

6. Зазначити функцію, яка не властива менеджменту:

- А) планування;
- Б) мотивація;
- В) дослідження ринку;
- Г) організація взаємодії;
- Д) контроль.

7. Який принцип із зазначених не відносять до менеджменту:

- А) поділ праці;
- Б) ініціатива;
- В) скалярний ланцюг;
- Г) корпоративний дух;
- Д) вдосконалення виробництва;
- Е) винагорода персоналу.

МОДУЛЬ 2

Тема № 11 Роль держави в ринковій економіці

Нові поняття та категорії:

Економічні та адміністративні методи державного регулювання, планування і програмування економічного й соціального розвитку, фіскальна політика, монетарна політика, моделі державного регулювання: шведська, американська, японська.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Необхідність державного втручання та економічні функції держави.

2. Форми, методи та цілі державного регулювання економіки.
3. Концепції державного регулювання.

Тема рефератів:

1. Економічні моделі державного регулювання.
2. Роздержавлення та еволюція економічних функцій держави.
3. Сучасні моделі регульованої ринкової економіки.
4. Особливості регулювання економіки України в процесі становлення та розвитку системи ринкових відносин.

Тема № 12 Фінансово - кредитна система

Нові поняття та категорії:

Фінанси, фінансова система, бюджетна система, бюджет: дефіцит та профіцит бюджету, державний борг, крива Лаффера, податки: прямі та непрямі, пропорційні, прогресивні та регресивні, акцизи, мито, податок на додану вартість; кредит, кредитна система, банківська система, види банків, Національний банк України.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Суть, структура та функції фінансів.
2. Державний бюджет: доходи та видатки. Дефіцит бюджету, державний борг та шляхи їх покриття.
3. Роль податків в ринковій економіці, їх функції та класифікація.
4. Суть, принципи та види кредиту.
5. Банківська система. Класифікація банків.

Тема рефератів:

1. Основні тенденції у розвитку банківської системи на сучасному етапі.
2. Роль державного бюджету в регулюванні суспільного відтворення.
3. Проблеми податкової системи України.
4. Фінансова система та фіскальна політика держави.

Творчі завдання:

1. За рахунок яких надходжень формується Державний бюджет України?
2. Держава забезпечує урядові гарантії надання позик. Це страхує банк від будь-яких втрат у разі несплати позичальником боргу. Чому тоді в Україні спостерігається банкрутство банків через несплату їм боргу позичальниками?
3. Установити відповідність між формами кредиту та їхніми характеристиками.

1	Комерційний	А	Кредит, за якого банк надає клієнтові у тимчасове використання грошовий капітал під певний процент
2	Банківський	Б	Кредит, який надається приватним особам для придбання

			предметів особистого споживання довгострокового користування
3	Споживчий	В	Надається одним підприємством іншому у вигляді продажу товарів з відстрочкою платежу
4	Лізинговий	Г	Довгострокова позика під заставу рухомого майна
5	Іпотечний	Д	Кредит, який надається однією юридичною особою (банком) іншій для оренди майна
6	Ломбардний	Е	Довгострокова позика під заставу нерухомого майна

Тести та задачі:

1. Бюджетна політика держави – це:

- А) управління фінансами усіх підприємств;
- Б) управління фінансами державних підприємств;
- В) надання різних видів фінансової допомоги збитковим підприємствам;
- Г) формування та використання грошових засобів держави;
- Д) приватизація підприємств.

2. Яке з положень найгрунтовніше розкриває сутність фінансів?

- А) фінанси – це сукупність відносин власності між державою, підприємствами і населенням з приводу формування і використання грошових фондів
- Б) – це гроші;
- В) – це вся сукупність грошових доходів населення;
- Г) – це сукупність грошових фондів, які акумулюються в руках держави і використовуються для виконання її соціально-економічних, оборонних та інших функцій
- Д) – це сукупність грошових і не грошових доходів в країні

3. Зазначте функцію, не властиву державному бюджету України:

- А) державний бюджет використовується для сплати видатків, пов'язаних з утриманням соціально-культурних закладів
- Б) з державного бюджету виплачується заробітна плата робітника промислових підприємств
- В) з державного бюджету виплачується заробітна плата службовцям державного апарату
- Г) державний бюджет використовується для сплати зовнішнього боргу держави
- Д) державний бюджет використовується для сплати видатків, пов'язаних із фінансуванням стратегічних підприємств і галузей

4. Ломбардний кредит – це:

- А) кредит під заставу рухомого майна;
- Б) кредит, який надається однією особою (банком) іншій для оренди майна;
- В) кредит, що надається приватним особам для придбання товарів особистого споживання довгострокового користування;
- Г) довгостроковий кредит під заставу нерухомого майна;
- Д) форма кредиту, за якою банк надає клієнтові у тимчасове користування грошовий капітал;
- Е) кредит, який надається одним підприємством іншому у вигляді продажу товарів з відстрочкою платежу.

5. Податки –це:

- А) грошові стягнення з кожної працюючої людини;
- Б) грошові стягнення державою з прибутку та заробітної плати;

- В) грошові та натуральні платежі, що виплачуються з державного бюджету;
- Г) обов'язкові платежі юридичних та фізичних осіб;
- Д) правильна відповідь не названа.

6. Національний банк України не здійснює:

- А) емісію грошей в державі;
- Б) видачу ліцензій на відкриття комерційних банків;
- В) встановлення валютного курсу;
- Г) нагромадження золотовалютних резервів;
- Д) надання кредитів населенню.

7. Яка з наведених операцій не є фінансовою:

- А) урядове фінансування освіти;
- Б) встановлення ставки непрямих податків;
- В) оплата домогосподарствами комунальних послуг;
- Г) державна грошова допомога місцевим органам влади;
- Д) фінансування збиткових підприємств;
- Е) видатки на утримання державного управлінського апарату.

8. У випадку призначення непрямого податку об'єктом оподаткування безпосередньо є:

- А) дохід;
- Б) майно;
- В) праця, яку винаймає фірма;
- Г) товар чи послуга;
- Д) всі відповіді правильні.

9. Прихильники концепції економіки пропозиції вважають, що зниження податків:

- А) стимулює працю, заощадження, інвестування і підприємницьку діяльність;
- Б) забезпечує соціальну справедливість;
- В) збільшує обсяг сукупного попиту, а отже і обсяг національного виробництва;
- Г) збалансовує державний бюджет з утворенням бюджетного надлишку;
- Д) усі твердження неправильні.

10. Фінансові установи, які спеціалізуються на залученні довгострокового позичкового капіталу і наданні його в розпорядження клієнтів шляхом випуску облігацій, називаються:

- А) фінансовими компаніями;
- Б) інноваційними банками;
- В) іпотечними банками;
- Г) спеціалізованими банками;
- Д) інвестиційними банками.

11. До бюджетної системи України не входять:

- А) бюджети міст;
- Б) бюджети районів, сіл і селищ;
- В) державний бюджет України;
- Г) бюджет м. Києва;
- Д) бюджети українських домогосподарств;

12. Якщо Ви взяли у кредит 5000 грн. і повинні повернути через місяць 5600 грн., то процентна ставка становить:

- а) 60 %%; б) 22 %%; в) 30 %%; г) 16,2 %%; д) 12 %%; е) 20 %%.

13. Метод оподаткування, за якого при встановленні податкової ставки не враховується диференціація доходів, називається:

- А) прогресивним оподаткуванням;
- Б) пропорційним оподаткуванням;

- В) регресивним оподаткуванням;
- Г) пільговим оподаткуванням;
- Д) реальним оподаткуванням.

14. Бюджет країни, яка перебуває у фазі економічного спаду називається:

- А) структурним;
- Б) профіцитним;
- В) дефіцитним;
- Г) збалансованим;
- Д) оптимальним

15. Що показує крива Лаффера?

- А) обсяг податкових надходжень до державного бюджету;
- Б) співвідношення доходів і видатків державного бюджету;
- В) взаємозв'язок між ставками оподаткування і податковими надходженнями до державного бюджету;
- Г) співвідношення надходжень до державного бюджету від прямих і непрямих податків.

16. Іпотека безпосередньо пов'язана із:

- А) стимулюванням житлового будівництва;
- Б) придбанням товарів у кредит;
- В) позичкою під заставу нерухомого майна;
- Г) короткостроковим кредитуванням;
- Д) позичкою під заставу рухомого майна.

1. Банк одержав від клієнтів депозити на суму 100 млн. дол. і сплачує 8 %% річних. Він надає кредити на суму 95 млн. дол. і бере 12 %% за кредит. Обчислити величину прибутку банку.
2. Уряд країни (X) отримав позику в обсязі 1 млрд. дол. за річною процентною ставкою 8 %% . Ці кошти інвестуються в реалізацію проектів, які забезпечать приріст національного виробництва протягом наступних років в обсязі 300 млн. дол. . Обчислити кількість років, необхідних для погашення цього боргу.
3. Припустимо, що у Вас є 100 доларів, які за умов внесення їх в банк забезпечували б річний дохід у 10 доларів. Темп інфляції складає 15 %% на рік. Визначити, якою буде реальна ставка відсотка.
4. Визначити, яку суму отримує власник 100 тис. грн. через чотири місяці, якщо позичив їх під 24 %% річних з помісячно. Виплатою процентного доходу.
5. Комерційний банк «Дніпро» прийняв від клієнтів на депозитні рахунки 600 тис. грошових одиниць під 12 %% річних і надає кредитів на суму 500 тис. грошових одиниць під 20 %% річних. Визначити величину прибутку комерційного банку.

Тема № 13 Відтворення та економічне зростання на макrorівні

Нові поняття та категорії:

Відтворення: екстенсивне, інтенсивне, звужене; система національних рахунків (СНР), валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), дефлятор ВВП, чистий національний продукт (ЧНП), національний дохід (НД), особистий дохід (ОД), національне

багатство; економічне зростання: екстенсивне, інтенсивне, моделі та фактори, мультиплікатор Дж. Кейнса.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Сутність процесу відтворення, його елементи та види.
2. Показники системи національних рахунків (ВВП, ВВП, ЧНП, НД, ОД).
3. Поняття національного багатства та його структура.
4. Суть, типи та фактори економічного зростання.
5. Моделі економічного зростання. Поняття мультиплікатора та акселератора.

Теми рефератів:

1. Особливості перерозподілу національного доходу в Україні.
2. Фактори економічного зростання в ринкових країнах.
3. Тіньова економіка в західних країнах та її особливості в Україні.
4. Національне багатство як результат суспільного відтворення та проблеми його використання в Україні.
5. Економічна ефективність суспільного виробництва та її показники.
6. Діалектика взаємозв'язку між економічним зростанням та економічною кризою.

Творчі завдання:

1. Національне багатство за методикою Світового банку облічується за трьома показниками: людським, фізичним та природним капіталом. Чому в такому разі: 1) Індія, Китай та інші країни з великою чисельністю не є найбагатшими; 2) Південна Африка, яка володіє багатим природним капіталом, відстає від розвинених країн за рівнем економічного розвитку. Відповідь обґрунтувати.
2. Частина економістів вважають, що зростання ВВП – єдина мета економічної політики, оскільки сприяє підвищенню рівня життя населення. Чи завжди наслідком економічного зростання є благополуччя і підвищення якості життя людей?
3. Упродовж тривалого історичного періоду економічного зростання вимірювалося його темпами, що вважалося індикатором рівня розвитку країни. За останні десятиліття у розвинених країнах такі темпи уповільнилися. Як, на вашу думку, що є причиною такої тенденції?
4. Інтенсивне економічне зростання має значні переваги над екстенсивним. Чому тоді у чистому вигляді інтенсивний тип зростання у чистому вигляді не існує у високорозвинених країнах світу?
5. В Україні спостерігається тенденція падіння природного приростку населення, хоча демографічний процес не є об'єктом прямого регулювання. Чи треба вдаватися до певних заходів щодо подолання таких наслідків?
6. В 70-х роках ХХ ст. Нідерланди почали видобуток нафти у Північному морі, розраховуючи, що це сприятиме процвітанню економіки і збільшення доходів країни. Через деякий час стало очевидним, що економіка Нідерландів втратила динаміку розвитку. Почалась економічна стагнація на тлі зростання капіталовкладень в нафтовидобуток з низькою еластичністю за доходом і впливу капіталів з високотехнічних галузей. Це явище отримало назву „голландська хвороба”. Використовуючи цю інформацію пояснити:
 - а) виникнення структурної кризи в Україні;
 - б) енергетичну кризу в Україні останніх років.

7. Установити відповідність між назвами макроекономічних показників та їхніми визначеннями.

1	Валовий внутрішній продукт (ВВП)	А	Ринкова вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених за рік за допомогою національних ресурсів, незалежно від того, де вони застосовуються: в національній економіці чи за кордоном
2	Валовий національний продукт (ВНП)	Б	Ринкова вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених у країні за рік як національними, так і зарубіжними ресурсами
3	Національне багатство	В	Сумарний дохід усіх жителів країни
4	Особистий дохід (ОД)	Г	Очищений від затрат зношеного капіталу ВВП
5	Національний дохід	Д	Сума активів, нагромаджених державою за всю історію її існування
6	Чистий внутрішній продукт (ЧВП)	Е	Дохід, отриманий приватними особами

Тести та задачі:

1. Економічне зростання оцінюється показником реального приросту ВВП на одну особу, коли необхідно:

- А) проілюструвати динаміку рівня добробуту населення країни у міжнародних відносинах;
- Б) законодавчо встановити рівень мінімальної зарплати працюючого;
- В) обрахувати обсяг трансфертних платежів із бюджету;
- Г) встановити базу оподаткування доходів населення;
- Д) визначити прожитковий рівень громадян країни.

2. Кількісне та якісне зростання обсягів виробництва пов'язано із:

- А) звуженим відтворенням;
- Б) простим відтворенням;
- В) екстенсивним відтворенням;
- Г) інтенсивним відтворенням;
- Д) виробництвом предметів споживання.

3. Вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених на території певної країни протягом року – це:

- А) валовий внутрішній продукт;
- Б) валовий національний продукт;
- В) валовий випуск;
- Г) національний дохід;
- Д) валова додана вартість.

4. ВВП, як показник, занижує обсяг національного виробництва, бо не враховує:

- А) результатів економічної діяльності в тіньовому секторі економіки;
- Б) тієї частини продукції, яка вироблена за допомогою ресурсів, що належать іноземцям;

- В) державних закупівель товарів і послуг;
 Г) збільшення запасів на кінець року;
 Д) правильної відповіді немає.
5. *ВВП за видатками розраховується як сума:*
 А) споживчих видатків, інвестицій, заробітної плати, непрямих податків на бізнес;
 Б) прибутку, заробітної плати, ренти, непрямих податків на бізнес;
 В) споживчих видатків, урядових видатків, непрямих податків на бізнес, інвестицій;
 Г) інвестицій, чистого експорту, урядових видатків, непрямих податків на бізнес;
 Д) чистого експорту, урядових видатків, споживчих видатків, інвестицій.
6. *Мультиплікатор виражає залежність між:*
 А) темпами приросту інвестицій та ВВП;
 Б) темпами приросту продуктивності праці та ВВП;
 В) темпами приросту ВВП та НД;
 Г) темпами приросту природних та трудових ресурсів;
 Д) темпами приросту технологій та НД.
7. *У якому випадку правильно вказано елемент, за яким у системі національних рахунків ВВП відрізняється від ВВП?*
 А) витрати споживчого капіталу або амортизація;
 Б) непрямі податки на підприємницьку діяльність;
 В) чисті факторні доходи на національні ресурси з-за кордону;
 Г) різниця вартості експорту та імпорту;
 Д) додана вартість усіх галузей.
8. *На машинобудівному заводі за рахунок залучення нових робітників і збільшення кількості верстатів зріс обсяг виробництва. Якому відтворенню відповідає процес на цьому заводі:*
 А) відтворенню на рівні макроекономіки;
 Б) екстенсивному зростанню;
 В) звуженому зростанню;
 Г) інтенсивному зростанню;
 Д) відтворенню на рівні галузі.
9. *Провідним чинником сучасного економічного зростання є:*
 А) розширення площі орних земель;
 Б) залучення додаткового основного капіталу;
 В) технічний прогрес та інноваційний розвиток виробництва;
 Г) збільшення кількості зайнятих у матеріальному виробництві;
 Д) збільшення попиту на виробничі ресурси.
10. *ВВП становить 50 млрд. грн., амортизація - 2 млрд. грн., непрямі - 1 млрд. грн. Обчислити величину національного доходу:*
 а) 53; б) 47; в) 51; г) 49; д) 52.
11. *Щоб не допустити повторного рахунку при обчислення ВВП потрібно враховувати:*
 А) тільки додану вартість;
 Б) тільки вартість кінцевої продукції;
 В) тільки вартість витраченої сировини і матеріалів;
 Г) тільки вартість закуплених у постачальників сировини і матеріалів;
 Д) тільки вартість робочої сили;
 Е) тільки вартість робочої сили і прибуток.

1. Визначити ВВП за видатками, використовуючи такі дані, млн. грн.: споживчі видатки – 20; валові інвестиції – 15; державні закупівлі товарів та послуг – 7; трансфертні платежі держави – 11; чистий експорт – 8.
2. Спочатку року ВВП країни (М) становив 800 млрд. євро, інвестиції – 80 млрд. євро. Наприкінці року ВВП збільшився до 900 млрд. євро за рахунок зростання інвестицій до 130 млрд. євро. Розрахувати величину мультиплікатора інвестицій наприкінці аналізованого року.
3. Фактичний ВВП дорівнює 150 млрд. грн. Податкові надходження становлять 10 %% від ВВП. Державні закупівлі товарів і послуг дорівнюють 11,5 млрд. грн., а державні трансфери – 1,5 млрд. грн. Визначити, який надлишок чи дефіцит має державний бюджет.
4. Економіка країни (Д) характеризується такими показниками (млн. євро): експорт – 62, імпорт – 52, споживчі видатки – 96, інвестиції – 58, державні витрати – 10. Обчислити ВНП країни.
5. За наведеними даними визначити вартість проміжних матеріалів та доданої вартості на сорочку, грн.

Стадія виробництва готової продукції	Виручка від продажу	Вартість проміжних матеріалів	Додана вартість
Льон	5		
Полотно	8		
Готова сорочка	11		
Сорочка, доставлена у роздрібну торгівлю	14		
Разом	38		

6. У країні (У) обсяг ВВП становив 2750 умовних грошових одиниць. За цей час громадяни цієї країни заробили за кордоном доходів, що дорівнює 3 %% ВВП. Доходи, виплачені іншим країнам становлять – 460 умовних грошових одиниць. Обчислити ВНП країни за рік.
7. У гіпотетичній економіці виробляють лише два блага: хліб та ракети. У таблиці наведені дані за два роки.

	2000 рік	2013 рік
Ціна хлібини, грн.	1	2
Ціна ракети, грн.	2000	3000
Кількість хлібин, шт.	400000	300000
Кількість ракет, шт.	400	800

Приймаючи 2000 рік за базовий, обчислити для кожного року номінальний та реальний ВВП, дефлятор ВВП.

Тема № 14 Циклічність розвитку економіки

Нові поняття та категорії:

Економічний цикл, фази спаду, фази депресії, фази поживлення, фази зростання. види економічних циклів: короткі (малі), середні (промислові) та великі.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Причини економічних криз.
2. Економічний цикл та його фази.

Теми рефератів:

1. Діалектика взаємозв'язку між економічним зростанням і економічною кризою.
2. Напрями антициклічного державного регулювання.
3. Специфіка наслідків кризових явищ в економіці України.
4. Охарактеризуйте промисловий (економічний) цикл і його фази.
5. Порівняйте матеріальну основу середніх та малих циклів і зробіть висновок щодо специфіки кожного із них.

Тести:

1. Визначити сутність циклічності економічного розвитку:

- А) Цикл — це явище зовнішнє відносно економічної системи (він має природну, політичну, психологічну заданість).
Б) Цикл — це явище, яке внутрішнє властиве економіці.
В) Цикл є синтез внутрішніх станів і зовнішніх чинників, що реалізуються при переході від фази до фази;
Г) Порушення рівноваги економічної системи.

2. Що таке циклічність економічного розвитку?

- А) Безперервні коливання економіки.
Б) Періодичні зльоти і падіння ринкової кон'юнктури.
В) Сукупність економічних явищ і процесів, що складають кругообіг.

3. Матеріальною основою і економічною умовою довгострокових циклів є:

- А) Необхідність поновлення капітальних благ і розв'язання суперечності між саморегулюванням і регулюванням.
Б) Поновлення активної частини основного капіталу і міжгалузева конкуренція.
В) Споживчі властивості товарів і внутрішньогалузева конкуренція.

Тема № 15 Світове господарство

Нові поняття та категорії:

Світове господарство, міжнародний поділ праці, міжнародна спеціалізація, міжнародна кооперація праці, економічна інтеграція, транснаціональні корпорації (ТНК), міжнародні економічні відносини, форми МЕВ: міграція робочої сили, міжнародний рух капіталів, науково-технічне співробітництво; світова торгівля: експорт, імпорт, політика фритредерства та протекціонізму, імпортна квота, ембарго, теорія абсолютних переваг А. Сміта, теорія порівняльних переваг Д. Рікардо.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Закономірності формування, суть та організаційна структура системи світового господарства.
2. Форми міжнародних економічних відносин.
3. Концепції світової торгівлі.
4. Еволюція теорій світової торгівлі.
5. Необхідність та проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.

Теми рефератів:

1. Світовий ринок і закономірності його функціонування.
2. Світове господарство як зростаюча суперечлива цілісність.
3. Місце і роль ТНК у світовому господарстві.
4. Проблеми та перспективи участі України у світових інтеграційних процесах.
5. Місце України у міжнародних економічних відносинах.
6. Основні складові та напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Творчі завдання:

1. В кінці 1973 р. країни члени ОПЕК різко скоротили видобуток нафти, в результаті чого ціни на неї зросли у 4 рази. Загальна сума доходів від нафти за період 1973 – 1980 р.р. зросла на 340 %%. Однак з 1981 р. ціни на нафту почали спадати. Щоб утримати високі ціни країни-члени ОПЕК скоротили виробництво на 45 %%, а Саудівська Аравія – на 80 %%, але ці заходи не зупинили падіння цін. Спробуйте відповісти, які економічні процеси відбувалися за цей же період у країнах-споживачах нафти? Як реагувало на енергетичну кризу керівництво Радянського Союзу?
2. Чи сприяє, на вашу думку, приєднання України до Світової організації торгівлі (СОТ), яке відбулося 16 .05.2008 р., розвитку національної економіки за умов глобалізації? Обґрунтувати свою відповідь.
3. Формування глобального ринку сприяє відкритості економіки, домінуванню ТНК. Чи не загрожує це суверенітету багатьох країн? Яка ваша думка з приводу цього?
4. Україна ввозить багато автомобілів і комп'ютерів. Чи треба вводити квоти, митні податки чи імпортний протекціонізм щодо таких товарів? Обґрунтувати «за» і «проти».
5. Існує думка, що Україні треба відмовитися від іноземного капіталу, що надходить в державу, тому що обсяги його значно менші, ніж витік національного капіталу за кордон. Можливо потрібно застосувати обмеження на витік капіталу? Чи не призведе така ситуація до негативних наслідків? Якщо так, то до яких?
6. Пояснити таку суперечність: з одного боку, різні країни є конкурентами, а з іншого – вони інтегруються. Пояснити, чому їм це вигідно?
7. Установити відповідність між формами міграції робочої сили та їхніми визначеннями.

1	Безповоротна	А	Регулярні поїздки у пошуках роботи
2	Тимчасова	Б	Пошук роботи у відповідний період року
3	Сезонна	В	Зміна місця проживання на визначений час
4	Маятникова	Г	Зміна постійного місця проживання

Тести:

1. Базовою основою інтернаціоналізації економічних відносин між країнами є:

- А) розвиток продуктивних сил;
- Б) світова торгівля;
- В) поглиблення міжнародного поділу праці;
- Г) міграція робочої сили;
- Д) міжнародний кредит.

2. Міжнародний поділ праці – це:

- А) система торговельних зв'язків, які склалися у певних територіальних і часових рамках;
- Б) спеціалізація окремих країн у межах світового господарства на виробництві певних видів продукції з метою їх реалізації на національному ринку;
- В) система різноманітних форм міжнародного економічного співробітництва, яка передбачає відкритість економіки і вільне переміщення трудових ресурсів;
- Г) зосередження окремих стадій єдиного виробничого процесу у різних найпридатніших для цього країнах;
- Д) спосіб раціонального використання суспільної праці в межах світового господарства.

3. Необхідність економічних зв'язків між незалежними країнами зумовлена:

- А) прагненням народів вижити в умовах надмірного нарощування ядерних потенціалів;
- Б) розгортанням НТР;
- В) необхідністю спеціалізації та кооперування виробництва;
- Г) потребами у взаємному збагаченні культури;
- Д) розвитком транспортної інфраструктури та розгалуженої мережі комунікацій.

4. Країна має порівняльну перевагу у виробництві продукту, якщо:

- А) виробляє цей продукт з нижчими витратами, ніж інші країни;
- Б) має перевагу у природно-кліматичних умовах виробництва цього продукту;
- В) має історичні традиції у виробництві цього продукту;
- Г) виробляє цей продукт з нижчою вартістю, ніж торговельний партнер;
- Д) виробляє цей продукт, використовуючи більш інтенсивнішу працю, ніж торговельний партнер.

5. Транснаціональною корпорацією є фірма, яка:

- А) домінує в певній галузі національної економіки;
- Б) національна за капіталом, але міжнародна у сфері його руху;
- В) є групою підприємств, інтернаціональних як за капіталом, так і за сферою діяльності;
- Г) є концерном, який домінує в одній або кількох галузях світового господарства;
- Д) контролює діяльність різнопрофільних підприємств.

6. Основною кваліфікаційною ознакою країн світового господарства є:

- А) кількість населення;
- Б) величина ВВП на душу населення;
- В) величина золотовалютних резервів;
- Г) рівень розвитку техніки та технологій;
- Д) рівень добробуту населення;
- Е) стан конкурентного середовища.

7. Квота є таким торговельним бар'єром, який:

- А) скорочує зайнятість у галузях, які захищають національного виробника;
- Б) знижує рівень корупції в країні;
- В) посилює конкуренцію на національному ринку;
- Г) вигідний усім групам населення;

Д) усі твердження неправильні.

8. Країна (А) може виробляти 5 т олії чи 2 т цукру, використовуючи одну одиницю ресурсів. Країна (Б) може виробляти 2 т олії чи 10 т цукру, використовуючи також одну одиницю ресурсів. За цих умов:

- А) країна А буде експортувати олію та імпортувати цукор;
- Б) країна А буде експортувати цукор та імпортувати олію;
- В) країна Б буде експортувати олію та імпортувати цукор;
- Г) країна Б буде експортувати олію та цукор;
- Д) країна (А) буде імпортувати олію та цукор.

9. Основними доктринами зовнішньоторговельної політики є:

- А) маржиналізм та меркантилізм;
- Б) меркантилізм та протекціонізм;
- В) протекціонізм та фритредерство;
- Г) маржиналізм та фритредерство;
- Д) монетаризм та протекціонізм.

10. Скасування мита на імпортований товар призведе до:

- А) зменшення надходжень до бюджету;
- Б) збільшення споживання цього товару в країні;
- В) скорочення виробництва цього товару;
- Г) підвищення внутрішньої ціни цього товару;
- Д) скорочення зайнятості у галузях національної економіки.

11. Згідно теорії відносної переваги основою міжнародної спеціалізації країн є:

- А) національні звичаї і традиції;
- Б) різна альтернативна вартість у різних країнах;
- В) різна забезпеченість факторами виробництва;
- Г) відмінності у рівнях технологічного розвитку країн;
- Д) різні можливості у експортному потенціалі країн.

Тема № 16 Міжнародна валютно-фінансова система

Нові поняття та категорії:

Валюта, міжнародна валютна система: золотого стандарту, Бреттон-Вудська, Ямайська; валютний курс: фіксований, контрольований, плаваючий; котирування валюти, конвертованість: зовнішня, внутрішня, повна, часткова; штучні валюти; валютні обмеження, валютна інтервенція, дисконтна політика, диверсифікація валютних резервів, Європейська валютна система, МВФ.

Основні питання, які необхідно засвоїти:

1. Еволюція світової валютної системи.
2. Валютні курси. Котирування та конвертованість валют.
3. Форми державного валютного регулювання.

Теми рефератів:

1. Валютні ринки та їх структура.
2. Особливості валютної політики в Україні.
3. Розкрити зміст та проаналізувати етапи еволюції міжнародної валютної системи.
4. Розкрити принципи функціонування Ямайської валютної системи.

Творчі завдання:

1. Що являє собою грошова система євро? Чому до неї підключилися не всі країни Євросоюзу?
2. Українська національна грошова одиниця гривня в останні роки є досить стабільною на пострадянському просторі. Чому в такому разі гривня не набула статусу міжнародної розрахункової одиниці, засобу платежу. Що, на вашу думку, треба для цього?
3. Припустимо, що рівень цін певної країни виявився занадто менше у порівнянні із рівнем цін іншої країни. Як це, на вашу думку, вплине на її валюту?
4. Установити відповідність між поняттям та їхніми визначеннями.

1	Курс валюти	А	Здатність національної грошової одиниці обмінюватися на інші валюти
2	Котирування валюти	Б	Ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях іншої країни
3	Конвертованість валюти	В	Встановлення курсів іноземних валют у відповідності з діючим законодавством
4	Повна конвертованість валюти	Г	Надання повної свободи іноземним фізичним та юридичним особам щодо здійснення валютних операцій
5	Часткова конвертованість валюти	Д	Надання права здійснювати обмінні операції національних грошових одиниць на іноземну валюту тільки фізичним та юридичним особам певної країни
6	Зовнішня конвертованість валюти	Е	Можливість усім фізичним та юридичним особам без будь-яких обмежень здійснювати валютні операції
7	Внутрішня конвертованість валюти	Є	Певні обмеження на обмінні валютні операції, які за вимогами МВФ не повинні стосуватися платежів під час поточних міжнародних операцій

Тести:

1. Бреттон-Вудська валютна система – це система:

- А) золотого стандарту;
- Б) золото зливкового стандарту;
- В) золото доларового стандарту;
- Г) нерозмінних кредитних грошей.

2. Котирування іноземної валюти – це:

- А) накладання певних обмежень на обмінні валютні операції;
- Б) здатність національної грошової одиниці обмінюватися на інші валюти;
- В) визначення ринком або державою ціни іноземної валюти;
- Г) надання повної свободи іноземним фізичним і юридичним особам щодо здійснення валютних операцій ;

- Д) зниження вартості валюти, її курсу.
Е) режим національної валюти без валютних обмежень щодо поточних фінансових операцій.

3. *Валютні обмеження – це:*

- А) політика обмеження чи стимулювання грошових потоків;
Б) політика, спрямована на регулювання структури валютних резервів;
В) продаж або купівля іноземної валюти;
Г) зниження курсу національної валюти відносно іноземної;
Д) законодавче лімітування та регламентація на угоди з валютою.

4. *Валюта є конвертованою, якщо вона:*

- А) вільно обмінюється на будь-яку іноземну валюту;
Б) вільно перевозиться в будь-яку країну;
В) вільно використовується при обміні на товари;
Г) усі відповіді правильні;
Д) правильна відповідь не наведена.

5. *Яка ознака не характеризує золотомонетний стандарт:*

- А) обов'язкове перебування золотих монет у грошовому обігу;
Б) встановлення золотого вмісту грошової одиниці;
В) вільне вивезення золота в країну та вивезення з неї;
Г) жорстке співвідношення між запасом золота у країні та внутрішньою кількістю грошей;
Д) різке коливання валютних курсів.

6. *Диверсифікація валютних резервів – це:*

- А) політика обмеження чи стимулювання грошових потоків;
Б) зниження курсу національної валюти відносно іноземних;
В) законодавча чи адміністративна заборона на угоди з валютою;
Г) купівля-продаж іноземної валюти;
Д) політика, спрямована на продаж нестабільної і купівлю стабільної валюти.

7. *Валютна інтервенція – це:*

- А) зниження обмінних курсів власної валюти;
Б) операції купівлі та продажу власної або іноземної валюти;
В) підвищення курсу національної валюти;
Г) законодавче лімітування та регламентація на угоди з валютою;
Д) регулювання структури валютних резервів.

8. *Яка ознака не характеризує сучасну міжнародну валютну систему:*

- А) розширення кола національних валют;
Б) повна демонетизація золота;
В) ліквідація номінального золотого паритету;
Г) запровадження фіксованих валютних курсів;
Д) скасування офіційної ціни на золото.

9. *Валюта є конвертованою, якщо вона:*

- А) вільно обмінюється на будь-яку іноземну валюту;
Б) вільно перевозиться в будь-яку країну;
В) вільно використовується при обміні на товари;
Г) усі відповіді правильні;
Д) правильна відповідь не наведена.

10. *Основні принципи системи вільних плаваючих валютних курсів відображенні у:*

- А) системі «золотого стандарту»;
Б) Бреттон-Вудській валютній системі;
В) системі золото девізного стандарту;

Г) Ямайській валютній системі.

11. Якими чинниками зумовлюється розвиток валютних відносин:

А) поглибленням міжнародного поділу праці;

Б) інтеграційними процесами;

В) розширенням бартерного обміну;

Г) розвитком науково-технічного співробітництва;

Д) забезпеченням еквівалентного обміну на міжнародних ринках;

Е) відмінностями в умовах праці та рівнях життя населення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія. Навч. посібник. – К.: ЦНЛ.– 2009. – 684 с.
2. Мочерний С.В. Основи економічних знань: Підручник. - К.: Академія, 2003. – 312 с.
3. Економічна теорія. Політекономія: навч. посібник/ [В.М. Семененко, Д.І. Коваленко, В.В. Бугас, О.В. Семененко]; за заг. ред. В.М. Семененка та Д.І. Коваленка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
4. Гальчинський А. С. і ін. Основи економічної теорії. К.: Вища школа, 1995. – 471 с.
5. Основи економічної теорії: методичні рекомендації та плани семінарських занять / Т.І. Біленко, В.О. Рибалкін, В.В. Клименко, Р.Б. Бабич та ін. – К: ТОВ «Дейв груп», 2012. – 127с.
6. Основи економічної теорії / За ред.. А.А Чухна - К.: Вища школа, 2001. – 606 с.
7. Основи економічної теорії. Посібник. / В.О. Рибалкін, Т.І. Біленко та ін. – К.: Академія, 2002. - 352 с.
8. Економічна теорія : Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. –К.: Знання – Прес, 2001.- 581 с.
9. Гальчинський А. С., Єщенко П. С. Економічна теорія: Підручник. – К.: Вища школа, 2007.- 503 с.
10. Ажнюк М.О., Передрій О.С. Основи економічної теорії: Навч. Посібник. –К.: Знання, 2008. – 368 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
11. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича.–К.: Знання, 2006. – 494 с.
12. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – 8-ме вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 702 с.
13. Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Сучасна економіка: Навч. посіб. – К.: Вища школа., 2005. – 325 с.
14. Стрішенець О.М. Економічна теорія : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. М. Стрішенець, В. І. Ліщук, Л. В. Єлісеєва ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. - 236 с.

15. Економічна теорія. Політекономія : підручник / [В. М. Тарасевич та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Тарасевича. - К.: Знання, 2012. - 206 с.
16. Чепінога В. Г. Економічна теорія : підручник / В. Г. Чепінога. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - 653 с.
17. Економічна теорія : навч. посіб. / [авт. кол.: Є. Й. Майовець та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Євгена Йосиповича Майовця ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. - 399 с.
18. Економічна теорія: навч. посіб. / [Л. С. Шевченко та ін.]; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків: Право, 2016. - 267 с.;
19. Економічна теорія: навч. посіб. / Холявко Н. І., Гонта О. І.; Навч.-науковий ін-т економіки Чернігів. нац. технол. ун-ту. - Чернігів: ЧНТУ, 2014. - 218 с.;
20. Економічна теорія. Політекономія: навч. посібник/ [В.М. Семененко, Д.І. Коваленко, В.В. Бугас, О.В. Семененко]; за заг. ред. В.М. Семененка та Д.І. Коваленка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

Додаткова література

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. – К.: Знання, 2008. – 263 с.
2. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2008. – 743 с. (Класичний університетський підручник).
3. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: практикум: навч. посіб / за ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2010. – 550 с.
4. Бальцерович Л. Соціалізм, капіталізм, трансформація. Очерки на рубежі епох. – М.: Наука, 1999. – 352 с.
5. Батман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / пер. з англ. К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 109 с.
6. І.Вернадський. Витоки. Творча спадщина у контексті економічної думки в Україні. / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2009. – 862 с. – (Славетні постаті).
7. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку. – К.: «АДЕФ- Україна», 2009. – 392с.
8. Гальчинський А. С. Теорія грошей: Навч.-метод. посіб. – К.: Основи, 2001. – 410 с.
9. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество. Избранное. – М.: Эксмо, 2008. – 1200 с. – (Антология экономической мысли).
10. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
11. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Рынок: микроэкономическая модель: / Под общ. ред. Б. С. Лисовика и В. В. Лукашевича. – СПб.: АОЗТ «Санкт- Петербург оркестр», 1994. – 493 с.
12. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: пер. с англ. Н.Н. Любимова, под. ред. Л. П. Куракова. – М.: ГелиосАРВ, 2002. – 352с.
13. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т. – М.: Республика, 1992.
14. Маршалл А. Принципы экономической науки: В 3 т. / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993.
15. Мизес, Людвиг фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / пер. с англ. изд. А.В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2005. – 878 с.
16. Милль Дж. С. Основы политической экономии: Пер. с англ. – Т. 1-3. М.: Прогресс, 1981.

17. Мэнкью Г. Принципы экономикс. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 784 с.
18. Історія економічних учень: Хрестоматія / упорядники В. Д. Базилевич, Т. В. Гайдай, А. О. Маслов, Н. І. Гражевська, О. П. Несторенко, Л. В. Вернигора / За ред. проф. В. Д. Базилевича. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 782 с.
19. Самюелсон П.Л., Нордгауз В.Д. Економіка: Пер. з англ. – К.: Основи, 1995. – 574 с.
20. Основи економічної теорії: Політекономічний аспект. Підручник / Відп. ред. Г. Н. Клишко. – К.: «Знання-Прес», 2005. – 615 с.
21. Перехідна економіка: Підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін.; За ред. В. М. Геєця. – К.: Вища школа, 2003. – 591 с.
22. Портер М. Международная конкуренция: пер. с англ. / Под ред. и с предисл. В. Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
23. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1986. – 472 с.
24. Світова економіка: підручник / А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков та ін. – К., 2005. – 582 с.
25. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Пер. з англ. - К. : Port-Royal, 2001. – 612 с.
26. Филюк Г. М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації: Монографія – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Франка. – 2009. – 404 с.
27. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика: Пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 1993. – 416 с.
28. Фридмен М. Количественная теория денег. – М.: Эльф, 1996. – 186 с.
29. Чухно А.А. Економічна теорія: Монографія. У 2-х т. - К., 2010.
30. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Пер. с нем., англ. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.
31. Норт, Даглас. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюби. – К.: Основи, 2000. – 198 с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського – www.nbuv.gov.ua
2. Верховна Рада – www.rada.gov.ua
3. Кабінет Міністрів України – www.kmu.gov.ua
4. Міністерство економіки – www.me.gov.ua
5. Державна науково-технічна бібліотека України – www.gntb.n-t.org/
6. Макроекономічна статистика. Національний банк України: <http://www.bank.gov.ua>.
7. Офіційний WEB- сайт МВФ: <http://www.inf.org>
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: www.ukrstat.gov.ua.
9. «Голос України» Газета Верховної Ради України – www.uamedia.visti.net/golos

